

चांदोबा

सप्टेंबर १९६७

Fullscreen

127

14 / 80

त्यांनी त्यांच्याशी आपले मैत्रीचे संबंध वाढविले होते. हा राजवळम खलीवर्दी-खानाशी मोठी मुलगी जुसती बेगम हिच्या पदरी दिवाण होता.

सिराजुद्दौलाने गादीवर येतांच हुकूम काढला की ईमजांनीं किल्ल्याची तटबंदी वगैरे कामे बंद करावीं. त्यानें कसिम बाजार येथील ईमजांच्या घराबारीचा अधिकारी नोंदस घाला कळविले की तुम्ही व्यापारी आहां व फक्त व्यापाराची म्हणून जितकी कामे आहेत तीं करीत राहलांत तर तुमच्या विरुद्ध तक्रार करण्याची जरूर पडणार नाही.

त्यानें ईमज राव्हर्नर हेक याच्याकडे खलिता पाठविला की राजवळमच्या कुटुंबाक नवाबाच्या हातीं सुपुर्दे करण्यांत यावें. राजवळम याच्या कुटुंबातील लोक त्यावेळीं ईमजांच्या आज्ञेला रहात होते, पण

ईमजांनीं नवाबाची ही मागणी धुडकावून लावली.

सिराजुद्दौलाने १ जून रोजी कसिम-बाजार येथील ईमजांची मखार फांबीव केली व नंतर तो १६ तारखेला सरळ कलकत्त्यावर चालून गेला. राव्हर्नर हेक, त्याचा सेनापति आणि त्याचे इतर अधिकारी किल्ला सोडून आपल्या गळबतांत बाळून लपून बसले. २० तारखेला फोर्ट विलियमचा किल्ला सिराजुद्दौलाने स्वाधीन झाला.

(सिराजुद्दौलाने शेवटपर्यंत हीच तत्परता शेवटपर्यंत राखली असती तर भारताच्या इतिहासाक निराळेंच वळण लागलें असतें, परंतु त्यानंतर जणूकाही तो स्थापत्य शाल्यासारखा लुकामागून लुका करीत गेला आणि त्याच्या त्या लुकांचा ईमजांना खूप फायदा झाला.)

थोडे स्वोटे

वल्कीनगरी कुमारदत्त नांवाचा एक श्रीमंत व्यापारी रहात असे. त्यानें थपथप नांवाचा व्यापाराशीं मुलगी श्रीमतीशीं विवाह केला. तिचा मूल झाले नाही तेव्हां त्यानें एका गरिबाच्या मुलीला विकत घेऊन तिच्याशीं पण विवाह करून घेतला. तिचे नांव पुष्पा होतें.

वडिलांच्या मरणानंतर कुमारदत्त स्वतः व्यापार करूं लागला, परंतु कां कोणास ठाऊक, त्याला व्यापारांत फायदा झाला नाही. व्यापारांत जें भांडवल खर्चलें होतें तें तर तो समाप्त बसलाच आणखी वर फर्जाचे ओझे सोक्यावर वाढलें. कर्ज फेडण्यासाठीं त्याला आपली गरीबशीं जमीन पण विकानीं लागली. जे ओझे पैसे नाकी उरले तेव्हां कुमारदत्तनें एका जागीं एक

लहानसें घर विकत घेतलें. मोठ्या करानें संसाराचा गावा जाऊ होता.

धनवत्ताच्या घरीं म्हणजे कुमारदत्ताच्या सासुरवाडी कोणतें तरी शुभ कार्य आलें. म्हणून कुमारदत्त व श्रीमतीला जावें लागलें व पुष्पाला नव्या घरीं एकटीलाच रहावें लागलें.

धनदत्तानें जांबयाच्या गरीबीची माहिती गप्पा गोष्टी करीत असतां काढून घेतली. ती जांबयाला म्हणाला—“मुसतें नसून राहण्यांत काय हंशील ! मी तुम्हाला एक सडल मोहरा देतो. त्या घेऊन व्यापार सुरू कां नाहीं करीत ! व्यापार थांबू लागला तर थोडे आणखी भांडवल पुरवीन. कुमारदत्ताला तें ऐकून आनंद झाला. त्यानें श्रीमतीला तिच्या माहेरीच काहीं

उद्यां येऊन तुला घेऊन जाईल." कुमार-
दत्तानें ही थाप मारली.

"म्हणजे मी आतां या घरांत रहावचें
नाही का?" पुष्पानें धाकळून विचारलें.

"माझ्या हातांत तुला सोडून आणण्या
पुरेसे पैसे आले म्हणजे मी सोडवून घेऊन
येईन. पण पुरेसे पैसे मिळाले नाहीत तर
तुं त्याचीच होऊन जाशील." असें सांगून
कुमारदत्त झोंपी गेला.

पुष्पा स्वेडेगांवांत राहणारी ओळी
सुळयी होती. तिच्या मीति वाईट लागली.
आपलें घर सोडून परगुडी जाणें
तिच्या कसेसेच वाईट लायलें. तिच्या कांहीं
सुचेना.

आईबाबा सांगतील तें मी करीन, असा
निचार करून पुष्पानें बाहेर येऊन दार
बंद केलें.

पध्दराजीची वेळ. सर्व गांव झोंपले
होतें. गल्लींत थोडे जंतर जाऊन गेल्यावर
तिच्या मीति वाईट लागली. उजाडण्यापूर्वीं
पडिलांच्या गांवाची वाट मिळणें शक्य नाहीं.

म्हणून ती एका ओळसीच्या माणसाच्या
घरां निघून गेली. त्याच्या दाराची कडी
बाजवून पाहिलें. सुदैवानें तो मनुष्य दार

उघडून बाहेर आला व अवेळी पुष्पाला
आलेली पाहून त्यानें चकित होऊन येण्याचें
कारण विचारलें.

म्हणाली—“काय करूं? माझ्या पतीनें
मला कारणाशिवाय परक्याच्या घरीं राहाण
ऐजलें आहे. मी आपल्या बावांना जाऊन
विचारणार आहे कीं त्यांचा काय सल्ला
आहे? मी घरांत त्यांना कळविल्याशिवाय
निघून आलों आहे. उजाडल्यावर तुम्ही
जाऊन त्यांना कळवा कीं मोहरी निघून
गेलें आहे. उद्यां सकाळपर्यंत मी येवेंच
कोंवऱ्यांत पडून राहणार आहे.”

उजाडेपर्यंत ती त्या ओळसीच्या गृह-
स्थाच्या घरीं झोंपून राहली. सारखी झोंप
मोडत होती तिची. सकाळीं झोंप मोडल्या-
वर उठून ती आपल्या माहेरी निघून
गेली. सूर्य चांगला वर आला तोपर्यंत
ती सुमारें एक मैल बाहेर गेली होती.
परंतु ती हतकी दमून गेली कीं वाटेतच
घेरी येऊन पडली.

कांहीं वेळांचे एक तरुण मनुष्य त्या
वाटेनें आला. आदल्या दिवशींच तो
आला होता आणि बरोबर आणलेला
माल विकून तो आपल्या गांवा परत

चाळला होता. त्याचे गांवदेसील पुष्पाच्या
आईवडिलांच्या गांवानजीकच होते. म्हणून
पुष्पा शुद्धीवर आल्यावर दोघें तिकडे
निघाली.

पुष्पा आपल्या घराचे दार उघडून
आलेली व दार बाहेरूनच बंद करून
दुसऱ्या एका घरांत गेलेली एका चौराला
दिसली होती. तो कांहीं वेळ ती परत
आली नाही हें पाहून कुमारदत्ताच्या घरांत
शिरला. आंत दिवा मिगमिग जळत होता.
कुमारदत्त घोरत पडला होता आणि खाटेवर
मोहरांची पिशवी होती.

दिवस रहायला सांगितले आणि सासऱ्यानें
विल्ल्या हजार मोहरा घेऊन आपल्या एका
मित्राच्या घरी गेला.

जेवण झाल्यावर कुमारदत्त आपल्या
घरी पोचला. पुष्पानें बराच वेळ दार
बाजल्यावर दार उघडलें. कुमारदत्तानें
मोहरांची पिशवी खाटेवर ठेवली व
विचारलें—“ही झोंप तरी झोंप का?”

पुष्पानें तिकडे दुर्लक्ष करून विचारलें—
“पण हें सांगा, इतके पैसे आले कोठून?”

“तुला एका मित्राच्या घरीं राहाण
ठेवून मी हे पैसे आणले आहेत. तो मित्र

Fullscreen

127

18 / 80

बोराच्या मनात ती पिशवी उचलून नेण्याचा निचार आला. परंतु तितक्यांत कुमारदत्ताची श्लोष मोडली. “कोण तू?” त्याने बोराचा हात धरला. बोरांनी हात सोडवून घेतला आणि तो एका खोलीत शिरण्याचा प्रयत्न होता. कुमारदत्ताने त्याला खोलीत शिरून शेवटी पकडलाच. बोराला खोलीत एक घुरा दिसला. त्याने कुमारदत्तावर घुर्याने वार केला आणि तो पळून गेला. कुमारदत्त जागच्या जागी गतश्राप झाला.

सकाळी उजाडल्यावर, पुष्पा ज्या घरी रात्री राहली होती त्या घरचे लोक तिचा निरोप कळवायला आले तेव्हा त्यांना कुमारदत्ताचे प्रेत दिसले. पोलीस बघकष्टी केले. पुष्पाची जवानी व चोगाची जवानी झाली. त्यांत मोहरांची पिशवी घेऊन कोणी पळून गेल्याचे त्यांना कळले. पुष्पा-

वरच त्यांचा संशय होता. पुष्पा ज्या वाटेने गेली होती त्या वाटेने पोलीस शिपायांनी पाठलाग केला. त्यांनी पुष्पाला व तिच्या-बरोबर जाणाऱ्या त्या तरुणाला अटक केली. त्यांच्याजवळ पण एक हजार मोहरा होऊन. मोहिमांना व न्यायाधिशाला देखील पुष्पा व तिच्याबरोबरचा तो तरुण बोघे अपाधी असल्याची खात्री पडली. कुमारदत्ताचा खून केल्याच्या अपराधावरून त्याला फांसीची व तिला जन्मठेप तुलावासाची शिक्षा झाली.

त्या तरुणाला फांसी देण्याची वेळ झाली त्यावेळी तो खरा बोर आला. त्याने आत्म-रक्षणार्थ कुमारदत्ताचा खून केल्याचे कबूल केले. पुष्पाची जवानी व चोगाची जवानी एक होती. बोरांनी जीव बांचविल्यावरून न्यायाधिशाने बोराला पण माफ केले.

[१५]

[मित्रा राज्याच्या सवतीने भूमक व त्याचे साथी संदर्कांकर भुपासित गेल्या पोंचले. घाटेत त्यांना राज्याचे काही मोफर दिसले. त्यांची नजर चुकवून व स्वतःचा बचाव करून ते भुपासितच्या दोकशी घेऊन पोंचले तेव्हा त्यांना राज्याच्या रथात बसून जाणाऱ्या एक मोठा राक्षस दिसला.—पुढे]

तो हत्तीचा रथ निवून गेल्यावर भूमकने सोमकने अनुप्यवाण सावरून धरले. आपल्या साथी मित्रांकडे वळून एकदा ज्या बाजूने तो राक्षस गेला होता त्याच पाहिले. ते माघरले किंवा म्याले दर बाजूला भूमक पहात होता. बिरुप आपला नाहीत, या गोष्टीची खात्री करून घ्यायची साळा फांसीवर पाजळवीत होता. त्यांच्या मनांत मग नांवाची वस्तु तज्जोस गुळीच करून काळकळी राक्षसाच्या वंदकारण्यांत घेत नव्हती. दोघे दांत ओठ बावून उभे होते व बोघांच्या खासाच्यानस ऐकू येईल यापुढेच त्यांच्यावर कोसळणार होती. इतक्या मोठ्याने चालू होता.

राक्षसाचा वध करण्याचा सौपा उपाय भूमक भार्जनी विचार करून घुचवावा." विरूप म्हणाला.

विरूपचा तो दूरदर्शीपणा पाहून भूमकला आनंद झाला. त्यावेळी पुलिंद बरोबर नव्हता, हे एक बरेच झाले. तो बरोबर असता तर त्याने सरळ कालिकलीलाच विचारले असते—“कापरे तुंच राज्या बायकोला धरून आणले आहेस नाही का ?” आणि आला येऊन तो कालिकलीलावर तुटून पडला असता.

“वा भुयाताच्या वाटेने आपण झूच्या हातून विसडून आले नाही तर वा जंगलाच्या वाटेने आपल्याला कोणी अडवू शकेलसे मका वाटत नाही. भुयाराच्या तोंडाशी बाहेर कोणीतरी पाहारा देत आहे. त्याच्या पांवालाचा आवाज नाही का ऐकू येत तुम्हाला ?” भूमकने विचारले.

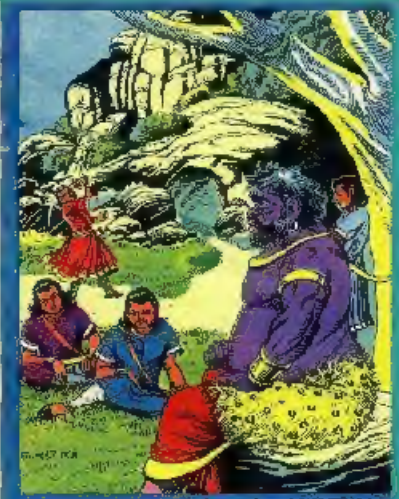
विरूप व सोमक काही वेळ कस देऊन ऐकून म्हणाले—“एकाहून जास्त आहेत ते. त्यांच्या बोलण्याचा आवाजपण फुसट ऐकू येत आहे.”

“प्रथम आ पाहारेक्यांविषयी बोली माहिती काढली पाहिजे. आपण येऊनच

काही केले तर आपली राक्षस भुयारांत शिरतील. नाहीतर इकडून गेलेले राक्षस परत येतील.” म्हणत भूमक दगडांसडकां-आडून रांगत मेळा आणि भुयाराच्या दारापलीकडे डोकावून पाहू लागला. दाराच्या एका घाजूला झाडाखाली एक राक्षस व चार मनुष्य बसले होते. त्यांचा आपसांत कोणत्यातरी प्रभावर वादविवाद चालू होता. त्यांच्यापैकी एक जण मधून मधून उठून दूर जाऊन तळवार फिरवीत होता.

भूमक त्यांना पाहून थोडा धावरला. झूच्या डोळ्यांत घुळ फेकून भुयारांतून बाहेर जंगलांत पळ काढजे त्याला अशक्य वाटू लागले. आतां काय करावे ? असा विचार करीत भूमक आपल्या साथी मित्रांकडे परतणार एवढ्यांत दूर कोठेतरी शंख फुंकल्याच्या आवाज त्याला ऐकू आला. तो ऐकतांच चार पाहारेकरी झाडासाकून निघून गेले व तो सकशर फिरवणारा हातांतकी तळवार खाली राखून भुयाराच्या दाराकडे येऊं लागला.

भूमक चढदिशी आपल्या साथी मित्रां-जवळ आला. त्याने जे काही पाहिले होते ते थोडक्यांत सांगून म्हणाला—“हे लुट

दुपारच्या जेवणासाठी निघाले असावेत. हा शंख त्यासाठीच धावत असेल. त्यांच्यापैकी एकजण आपल्याकडे येत आहे.”

इतक्यांत तो राक्षस बोंकर भुयाराच्या दारावर येऊन पोचला. त्याने आत संदिग्ध दृष्टीने डोकावून पाहिले. त्याला पुढपुढ-प्याचा आवाज ऐकू आला. ओरडून त्याने विचारले—“कोण ते बोलत आहे ? राक्षस की मनुष्य ?”

“भूमकने आपल्या साथी मित्रांना खूप करून सांगितले की तो आत शिरल्याबरोबर त्याला पकडायचे, आणि तो स्वतः एका

सतकावाडून जरा खाकरला. खाकरण्याचा आवाज ऐकून तो राक्षस म्हणाला—“कोण रे तो? माझ्याशी थोडा चालविकी आहेस होय?” त्याने आपली तळवार काढली व ती फिरवीत तो आत शिरला. झोच तिथे उभे राहाले व त्याच्या चारी बाजूला उभे राहून म्हणाले—“तत्वार टाक सार्ली. तुझ्या जिवाला धोका नाही.”

“कोण तुम्ही? तुम्हां कुठे किड्यांना भिऊन मी शस्त्र खाली ठेवू म्हणतां? तुम्ही येथे आलांत कसे? प्रथम तुम्हीच आपापलीं शस्त्रे खाली ठेवून हाथ जोडून समोर उभे

रहा. मी कोण हे तुम्ही ओळखले नाही असे दिसते. या दंडकारण्यांत तलवार चालविण्यांत माझी बरोबरी करू शकेल असा एक जण वेत्तिल नाही, लक्षांत ठेवा.” तो म्हणाला.

त्याच्या बलवाना चालून होत्या, हतक्यांत धूमकनें आपल्या तळवारीच्या झुटीनें त्याच्या डोक्यांत पहार केला. स्वावरोपर कळकळून ती ओरडला आणि जमिनीवर चावविशी पडला. धूमकनें आपल्या साथीदारांना त्याला वेगुद्ध स्थितीत रात्रांत उचलून नेणें बरोबर होईल अशी सूचना केली व म्हणाला—“म्हणजे त्याच्याकडून कालिकली राक्षसाच्या पाताळ दुर्गांतली खडान लढा माहिती मिळू शकेल.”

सोयक व विरूप दोघांनीं त्या राक्षसाला खांद्यावर उचलून घेतले व चालू लागले. धूमक सर्वांत आधीं सुयाराच्या दाराबाहेर आला. तेथे कोणी शत्रू नव्हता. परंतु झाडींत शिरण्यापूर्वी सुमारे पांच सहाजें पावले चालून जायचे होते.

“झपझप पावले उचला, आपण झाडींत शिरून जाईपर्यंत संकटांतून व धोक्यांतून आपल्याला सुटका नाही, लक्षांत अखं वा.”

खांदोखा

धूमकनें या शब्दांत आपल्या साथीदारांना सावध केले. ते पळू लागले तेव्हां राक्षसाला दळदळू शुद्ध येऊं लागली. तो ओरडू लागला. “शत्रू, शत्रू! पकडा, पकडा!”

“वेळ वाळवण्यांत अर्थ नाही. याला सुवारांत आकेंडून आणि या माझ्या पाठोपाठ पळत.” धूमक म्हणाला. झोच दोघांनीं त्याला सुयाराच्या फरशीवर “जा, मर!” म्हणून केंडून दिलें आणि धूमकरोबर पळू लागले.

ते तिथे मैदान पार करून झाडींत शिरले. त्यांना कोणी राक्षस पाहारेकऱ्यानें पाहिलें नसावें. सारें जंगल शांत होतें. सूर्य पश्चिमेकडे पुकल उतरून गेला होता. झाडींत लपून बसून राहण्यास कालिकली राक्षसाच्या दंडकारण्याविषयी माहिती मिळणें शक्य नव्हतें. ही गोष्ट धूमकला कळत होती.

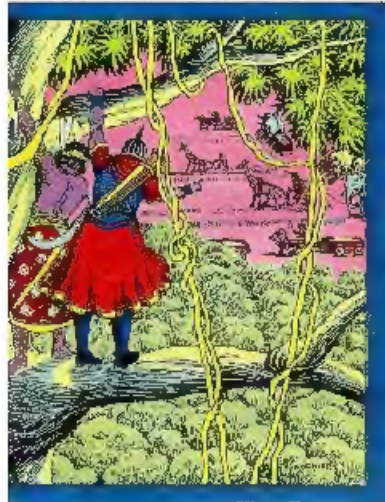
आपण कोठे जात आहो, या गोष्टीचा विचार केल्याशिवाय धूमक खोक झाडींत पुढें पुढें चालू होता. पाठीमागून येणाऱ्या आपल्या साथीदारांत तो म्हणाला—“आज रात्री रात्रांत जीं फलेणूले मिळतील त्यावर भागवून घेऊं. समोरच्या डोंगरांत एखादी राहण्या जोगी गुहा पाहून उद्यांपासून तीत राहूं.”

सोयकनें होकारार्थी खुंदी हलविली. विरूपनें चारी बाजूला संशंक दृष्टीनें एकदां पाहिलें व म्हणाला—“हत्के अयंकर जंगल मी या आसुण्यांत कोठें पाहिलें नाही. मी तुम्हांला पूर्वीच संमितले होते, आठवत असेल तुम्हांला, कीं या जंगलांत कोठें तरी कालशंवर नांवाचा नांजिक राहतो. त्याची माही भेट होऊं शकली तर....!”

विरूप बोलतच होता व त्याचे बोलणें अद्याप पुरें झालें नव्हतें, एवज्यांत धूमकच्या जबळचा मंत्रदंड ‘किंच किंच’ करून हाळू लागला आणि समोरच्या डोंगराकडे त्याला

चांदोघा

ओहू लागला. भूमक आनंदातिरेकानें म्हणाला—
“इतके दिवस आपण जवळ जवळ विसरलोच होतो, बाळा. मांजिक कालिकली राक्षसाच्या हाती सांगडला नसत इकडेच कोठेतरी रुपून बसला आहे. बहुतेक तो समोरच्या डोंगरातच कोठे तरी असेल. नंतर काही वेळ लक्षपूर्वक त्या डोंगराकडे पाहून तो म्हणाला—“कालील पडण्यापूर्वी आपण त्या डोंगरावर पोचले पाहिजे. हुन्ही झाडावर खडून पहा तर कोणती राक्षस जवळपास आहे का ?”

सोमक व बिरुप डेंच झाडावर चढले. असे काही केलेत तर आपण येथे रुपून पांच सहा मिनिटे ते चारी बाजूला पहात बसलो आहो ही मातमी स्वतःच देण्यासारखे

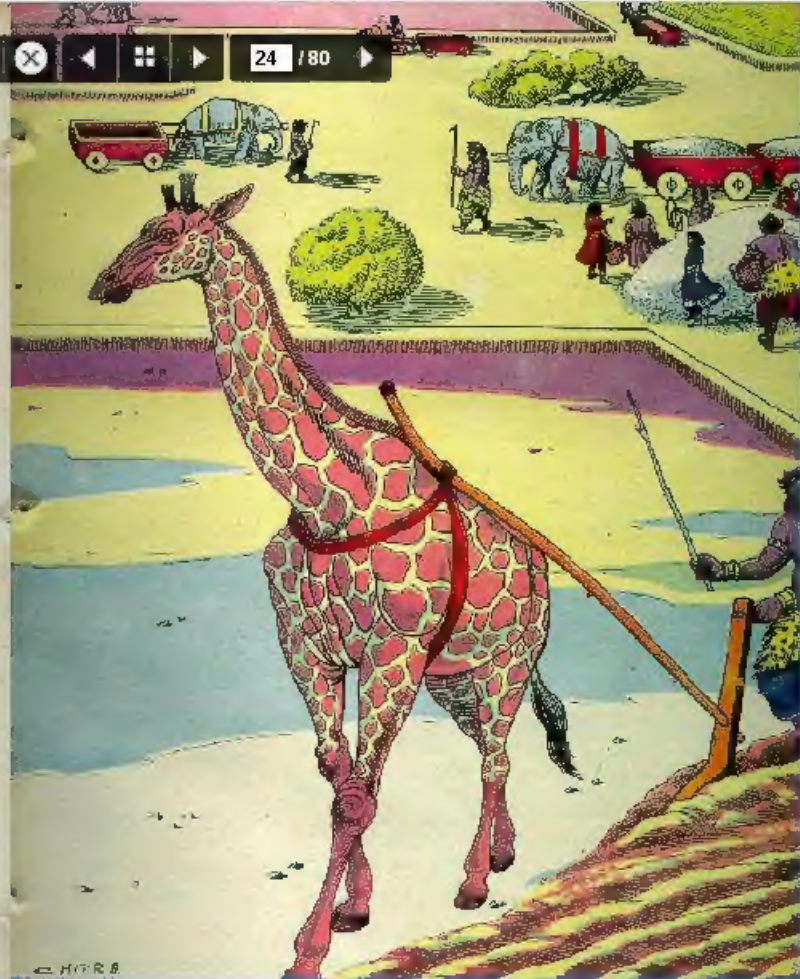
राहले. नंतर वाईघारानें खाली उतरून आले. बिरुप भूमकजवळ जाऊन म्हणाला—
“भूमका, स्वतःच्या डोक्यावर बाळा विश्वास नसत नाही हो. जर, अगदी खरें ! राक्षस व त्याचे नोकर आगो जागी जंगल कापून शेती करू लागले आहेत. शेते नांगरायला व गाडी ओढायला ते कोणत्या जनावरांचा उपयोग करीत आहेत गाडीत आहे का ? इत्ती, बाण इत्यादींचा !”

“मनुष्यांना व रानटी आपदांना शिकार करून खाणारे राक्षस शेती करू लागले आहेत. आश्चर्याची गोष्ट आहे. नरे, पाहारेकरी कोठे आहेत ! मागची टटी पडल्याशिवाय आपल्याला डोंगरापर्यंत पोचता येईल का ?” भूमकने विचारले.

“ते सर्व दुष्ट आपापल्या कामांत गर्क आहेत. शेतकीच्या कामाला लागणारी हत्यारे कायती त्यांच्याकडे आहेत. ती त्यांच्यावर नागांचा वर्षाव करू का ?” सोमकने विचारले.

“वाहते असले काही करू नकोस.

बांदोबा

होईक. बरा मावगिरीने डोंगराकडे जावं ना." अशें सांगून धुक निघाला.

इतक्यांत सुभाराक्या वारेंच्या दारावर कांहीं तरी जोरडा ऐकूं आसा, क्मेच तिचे हाडावर चढले आणि सुभाराकडे राहूं लागले. तेव्हां त्यांना तो तळवार फिर-विण्यांत पडोईत राखस व त्याच्या बरोबरचे इतर शाहरेकरी मोठमोठ्याने कांहीं तरी बोळत असलेले दिसले. तो राखस त्यांना हातबारे करून कांहीं तरी दाखवीत होता.

"सोम, विरूपा! हो आपल्याविषयीच कांहीं तरी त्यांना सांगत आहे. थोळ्याच वेळानें राखस आपला पाठलाग करवार. नवज लवकर डोंगराच्या दिशेनें पळून जावं ना." अशें सांगून धुक हाडावरून खाली उतरून पळूं लागला व त्याच्या पाठीमागून दोघे पळूं लागले.

सुभारे अर्ध तासपर्यंत ते सारखे पळत होते. त्यांनी मार्गे वळून सुद्धां पाहिलें नाहीं. ते डोंगराच्या पाकड्याशीं पोचले. त्या डोंगरावर व पाकड्याशीं दाट झाडी होती. समोर त्यांना एक धवधवा लागला. तो पाहून सोमक म्हणाला-“मका व्हान लागली आहे. देवाचा भरंबळा आहे आपल्याला.” हो पाण्यांत उतरून पाणी पिउं लागला. क्मेच चवथ्या बांका, पाणी जमाच्या जळीं भांगले. धवधवाच्या जागीं त्याला दारादारले कांहीं तरी दिसले. पावळून जाऊन ते समोर पहात पुढें जात होते. तेचें त्यांना काळरांवर नाजिकाची सांवळी दिसली. ते वधळ पोचलांच दार उघडलें. ती सुद्धां एक मुहान होती. आंत बिसव जळत होता.

[पुर्वील गोष्ट पुर्वील अर्धी]

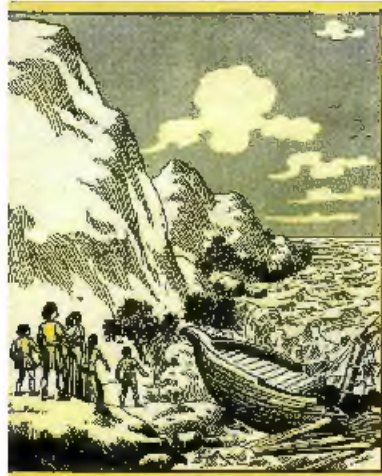
विवेकी

विक्रमाकानि आपला हट्ट सोडण नाही.

तो पुन्हा साक्षावळ मेळ, मेळ सांपावर काढून घेतलें व स्महानाच्या दिशेनें धांवपणें पाडूं लागला. तेव्हां वेदांत बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला-“रामा, तुझ्यासारख्याने भोगविकास करायचें सोडून नसा तव्हेनें फळ सोसावपाचे नसतात. मागें नारेंद दावाच्या एका कोठ्याधीला राखसमयीं आपल्या मोकराच्या बायल्या पांवाचे कापलें होतें. तुका कंटाळा पेटूं नवें म्हणून बी त्याची गोड सांगतो, कस देखून ऐक.” अशें सांगून वेताळ मोठ सांगूं लागला.

मार्गेस पयिमी विनाय्यावर रहत असे. तो आपावर करून कोठ्याधीस दाख. त्याला सधिव पांवाचा मुक्या व धुवोचला पांवाची

वेताळाच्या गोष्टी

आणि नागेंद्र सकुटुंब वरी निघाला. वाटेत एक मोठे वादळ आले आणि त्याचे गळबत एका निर्जन बेटाच्या खडकावर आपकून फुटले.

त्या निर्जन बेटावर कोरी रहावयाचे व आपला उर्वरनिर्वाह कसा करावयाचा हे नागेंद्राचा ध्येय होते. तेथे रहायला घर नव्हते व अन्नपत्रक कोरी व कोठून मिळवायचे हे कळायला मार्ग नव्हता. अशा संकटस्थितीत समीरने त्यांना मदत केली.

तो फुटून गेलेल्या गळबतातून आवश्यक सर्व साहित्य घेऊन आला. त्याने एक छोटेसे घर तयार केले, शिकार करून व फंदमुळे वाणून त्याने सर्वांच्या उर्वरनिर्वाहाची व्यवस्था केली.

अशामकारे समीर नागेंद्राच्या कुटुंबाचा प्रमुख कर्ता पुरुष झाला. तो सांगेल त्यांतच सर्वांचे हित व कल्याण आहे. असे समजून प्रत्येक त्याच्या सांगण्याप्रमाणे वागे.

अशा सधेने काही वर्षे कोटेली. समीर तररोज सकाळी उजाडल्यापासून तो सूर्य-भायलेपर्यंत डोंगराच्या शिखरावर चढून दूरवर कोठे लहान किंवा गळबत विसते का पाहता राही. परंतु कितीक दिवस असा

प्रयत्न करून हि त्याला बक्ष आले नाही. गळबत किंवा लहान तर दूरच, लहान होडके मुळां त्याच्या बजरेसमोर आले नाही.

नागेंद्राच्या कुटुंबातील लोक आपल्या जुन्या आवडी निवडी व संवयी जवळ जवळ विसरूनच गेले. त्यांना लचील जीवनाची हळू हळू संवध झाली. नागेंद्राची छुलगी मुलोजना लहानाची मोठी झाली. नागेंद्राने समीरशी आपल्या मुलीचे लग्न करून देण्याचे ठरविले. सर्वांनाच त्यांत वावगे असे काहीच वाटले नाही.

तो निश्चय झाल्यानंतर दोनच दिवसांनी त्यांच्या बेटाजवळून एक नाच जाऊ लागली. ती नाच जात असता समीर स्वतःच डोंगराच्या शिखरावरून ती पाहत होता. त्याने काटक्या गोळा करून मोठा जाळ केला आणि ओल्या काटक्या वाळून पुष्कळ धूर केला. तो धूर नाचतल्या लोकांना दिसला आणि त्यांनी बेटावर ती नाच आणली. ती नाच आणली एक व्यापाऱ्याची होती. निरोप मिळाला 'मसा हट्टच धाला तेव्हा त्याला घेवाने पुष्कळसे धन देऊन नागेंद्राने निरोप दिला. येथवर शोध सांगून बेटाळाने विचारले—

लोकांचे अभिनंदन केले. आपल्या नाचत त्यांना बसवून घेऊन त्याने त्यांना स्वदेशी पोचते केले.

स्वदेशी पोचल्यावर दुसऱ्या दिवशी समीर नागेंद्राला जाऊन म्हणाला—“मला आता निरोप द्या !” नागेंद्राने पथक परवानगी थायला कबूल झाला नाही. परंतु त्याने निरोप मिळाला 'मसा हट्टच धाला तेव्हा त्याला घेवाने पुष्कळसे धन देऊन नागेंद्राने निरोप दिला.

येथवर शोध सांगून बेटाळाने विचारले— “राजा ! मला एक शंका वाटते. समीर-

सारख्या स्वामिभक्त सेवकानें आपल्या घन्याची संकटसमयी मनोमार्गे सेवा करून, धनी त्या संकटांतून मुक्त आल्याबरोबर असे एकाएकी सोडून कां जावे? त्याचे लक्ष सुलोचनाशी ठरले होते आणि नागेंद्र वचन दिल्याप्रमाणें वागणारा होता. त्यानें मुलीचें लक्ष खात्रीनेच समीरणीं करून दिलें असतें. तो कायदा त्यानें कां पवरांत पाडून घेतला नाही? या प्रश्नांची उत्तरे माहीत असून तुं दिली नाहीस तर परिणाम तुला माहीतच आहे, तुझ्या डोक्याची शंभर छकले होऊन तुझ्याच पायांवर लोळूं लागतील.”

विक्रमार्क म्हणाला—“निर्जन वेडावर पांचल्यानेतर सर्वांचे विचार, भावना व जीवन सर्वांत बदल झाला होता. तेथील जीवनांत नागेंद्र मालक नव्हता व समीरपण नोकर नव्हता. त्या बदललेल्या परिस्थितींत नागेंद्रानें

आपल्या मुलीचें लक्ष समीरणीं करून देण्याचे ठरविलें होतें. परंतु पुन्हां चाईट दिवस जाऊन चांगले दिवस पळटले होते. मधल्या संकट काळीं असून आलेलीं नातीं कसयम मान्यें कितपत बरोबर होईल हा विचार समीरनें केला. याशिवाय समीर त्यापुढें नोकर म्हणून व नागेंद्र धनी म्हणून राहणें पण शक्य झालें नसतें. नागेंद्र धर्मभीरू होता, म्हणून त्यानें वचन दिल्याप्रमाणें आपल्या मुलीचें लक्ष समीरणीं करूनहि दिलें असतें परंतु त्या विवाहानें सुलोचनाहि मुली झाली नसती व समीरदेखील मुली शाला नसता. या गोष्टीचा विचार करून समीर निवृत्त गेला.”

अशा तऱ्हेनें राजाचे मौलभंग होतांच वेताळ मेतानरोवर नाहीसा झाला आणि झालाच्या चांदीला जाऊन लोंबकळूं लागला.

धर्मभीरू खलीफा

खलीफा उमर हे एक आदर्श पुरुष होऊन गेले. स्वाध्या पदरी कोणी नोकरा धरली तर त्याला चार गोष्टी शपथ घेऊन कबूल कराव्या लागत. सवारीच्या घोड्यां-वरून ओझीं वाहण्याचें काम घेणार नाही. खर्चाच्या राज्यांत लट्टमार करणार नाही. किंमती कसें अंगांत घालणार नाही. आणि नमाज प्रार्थनेला उशिरां जाणार नाही.

“बुद्धि हेंच पद, बुद्धीची जागरूकता हें रक्षणचें साधन आणि अध्ययन हीच खरी कीर्ति” असें ते सांगत.

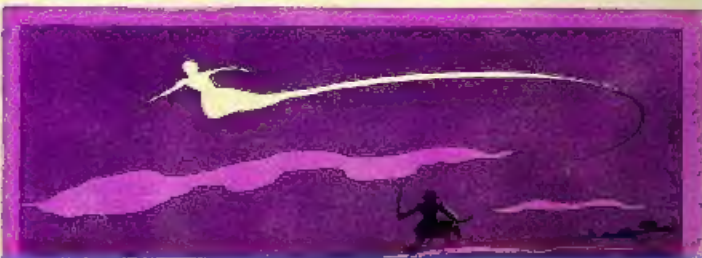
उमर खलीफा असतांना सुएकव नांवाचा एक वृद्ध मनुष्य त्यांच्या पदरी खजिनदार म्हणून काम करीत असे. एकदां खलीफांचा मुलगा आपल्या आजोबरोबर खजिनदाराच्या घरी गेला असतां खजिनदारानें एक

चांदीचें नाणें त्याला दिलें. ही गोष्ट खलीफाला कळल्याशिवाय कधी राहणार! खलीफानें खजिनदाराला बोलावून विचारलें—“तसें करणें बरोबर झालें का?” सुएकवनें विचारलें—“काय चुकलें मालक!”

“माझ्या मुलाला चांदीचें एक नाणें देणें म्हणजे सर्व सुसंजमानांच्या जातीला छळण्यासारखें आहे.” खलीफा म्हणाले.

“इतकी न्यायबुद्धि असलेला दुसरा कोण आहे या जगांत?” सुएकव आयुष्यभर तेंच आठवून म्हणें.

एकदां खलीफा रात्रीं असलेला अर्ध जैद बाच्याबरोबर कोठें तरी जात असतां त्यांना दूर कोठे तरी विस्तव दिसला. जवळ जाऊन पाहिलें तर एक म्हतारी एका हाडींत

काही तरी शिजवीत होती. तिच्यावरून
दोन मुले रडत बसली होती.
खलीफांनी विचारलं: "काय करतां
आहां आजी?"

"माझी नातवंडे बंडीने काकडून गेलीं
आहेत व सुकेने त्यांचा जीव कासावीस
हाला आहे. मी त्यांच्यासाठी पाणी तापवते
आहे. फीस न द्यायची म्हणून मला
दोघांपैकी कोणाला, केव्हा दिसेल कोणास
टेव पाहू."

"खलीफा तुझी गरीबी पाहून स्वतः
बसतील का?" खलीफा उमर म्हणाले. निवाडा होईल त्या दिवशी माझ्या पापाचे

"आपल्या प्रजेच्या सुखदुःखाची जबाब
माहिती नाही त्याने खलीफा जेव्हाच
कळाला?" म्हातारी म्हणाली.

असलून जेव्हा जेव्हा याच्यावरून खलीफा
जेव्हा आपल्या राजवाड्यात परत गेले
तेव्हा एका पोल्यांत पीठ व एका मोठ्या
माड्यांत पकरीची चरपी बाळत ते

"जसाच्या दरबारांत ज्या दिवशी न्याय
बसतील का?" खलीफा उमर म्हणाले. निवाडा होईल त्या दिवशी माझ्या पापाचे

जोशें तू उबलून येऊन जाणार आहेस का?"
खलीफांनी विचारलं.

खलीफांनी स्वतः ते पीठ व चरबी
म्हातारीच्या घरी पोचली केली आणि स्वतः
पुढे घेऊन सैपाकाला लागले, तेव्हा घुर व
गस त्यांच्या दाढीला लागली. सैपाक
लागल्यावर खलीफांनी म्हातारीला व तिच्या
नातवंडांना ते पुरे म्हणे पर्यंत जेवायला वाढले.
प्रत्येकवाम वेताचा उमर आहे हें पाहून मुलाना
भरविला, उरलेले म्हातारीकडेच ठेवून दिले.

"अग्नि दिसला व ज्ञानोदय झाला."
खलीफा अजु जेवला म्हणाले.

एकदा खलीफा उमर कोठे तरी निघाले.
त्यांना एक गुलाम माळकीचीं मेंदरें बराबला
येऊन आलेल्या राजात दिसला. खलीफा
उमर बांबले. मुख्यम बगराला एक मेंदी
विकत देतोस का म्हणून विचारलं. तो
म्हणाला—"मेंदरें माझी नाहीत."

"तू गुणी दिसतोस. मी तुला तुझ्या
माळकाकडून विकत घेऊन मुक्त करतो.
तुझ्यासारखे इमानदार फार थोडे आहेत."
उमर खलीफा म्हणाले.

एकदा खलीफांकडे त्यांच्या नात्यांतली
हप्सा नांवाची एक बाई आली व

करीत असलेला पाहून मुलाच्या मनाला फार वाईट वाटले. तो जवळ गेला व बापाच्या हातांतला नांगर घेऊन म्हणाला— “बाबा! आईने मी जेवायला बोलाविले आहे. तुम्ही येईपर्यंत मी बोंबा वेळ नांगरतो शेव.”

रामू घरी गेला, आंघोळ करून जेवला आणि विश्रांती घेतल्याशिवाय घराबाहेर आला. कडक उन्हात मुलाला शेतात नांगर हासो करून काम करीत असलेला पाहून त्याला रहावेना. लगेच काचा मारून मुलाजवळ गेला. म्हणाला—“वहा, केवढे क्ल पडले आहे तें. तू मधम घरी जा, पाहू.” असे सांगून तो नांगर आपल्या हातांत घेऊन लागला.

शिवूला बापाचे तें बोलणें ऐकून हसू माले. त्याने नांगर सोडला नाही. तो कळले का?”

आणखी जोरजोराने काम करू लागला. रामूने कितीवा “मी नांगरतो रे” असे म्हटले. परंतु शिवूने तिकडे दुर्लक्ष केले. रामूने बराच वेळ विचार केला व घरी जाऊन शिवूच्या मुलाला बाहेर घेऊन आला आणि त्याला शेताच्या कडेला उन्हात निजवले.

मुलाला पाहून शिवूने नांगर सोडला. थांबत मुलाजवळ गेला व डोक्याला बांधलेले उधरणे सोडून मुलाच्या कोंगावर टाकित म्हणाला “बाबा, हे हो काय? एकव्याशा मुलाख या उन्हात आणून ठेवलेत?”

रामू स्मित करून म्हणाला—“तुझे मुझ्या मुलावर जेवढे प्रेम आहे तेवढेच माझे माझ्या मुलावर आहे! पितृप्रेम हे कसे असते, हे कळले का?”

भाग्य चक्र

एका गांवीं लक्ष्मणराव नांवाचे एक गृहस्थ रहात असत. त्यांना दोन मुल्ले होती. त्यांना आपल्या घरांत सर्व सुख होतें. एकदां एक ज्योतिषी त्यांच्या घरी आला. त्याने लक्ष्मणरावांचा हात पाहिल्या आणि म्हणाला— “तू जेव्हापर्यंत हे स्थान सोडीत नाहीस तोपर्यंत तुझे नशीब उदयास येणार नाही. वर्षभर तुला नाश प्रकारचे कष्ट सहन करावे लागतील. त्यानंतर राजयोग धुरू होईल व तुला कीर्ति व मतिष्ठा जोन्हीना लाभ होईल.”

लक्ष्मणरावांच्या मनात राजयोग प्राप्त करण्याची व कीर्ति आणि प्रतिष्ठा मिळविण्याची अनावर इच्छा उत्पन्न झाली त्यांनी त्याच्याकडे बें काहीं होते ते सर्व ज्योतिषबाल देऊन टाकले आणि बायका मुलांना घेऊन प्रवासाला निघाले.

दोन दिवसांनी लक्ष्मणराव सकुटुंब एका गांवीं येऊन पोचले. एका खानाकळवाल्याकडे जाऊन म्हणाले—“मी म माझ्या कुटुंबांतली सर्व मंडळी सर्व काम धंद्यांच्या शोधाची निघाली आहे. तुम्ही रहायला बागा व लागला अज दिलेंत तर तुम्ही सांगाल ते काम करायला आम्ही तयार आहो.”

खानावळीच्या माळकिणीने लक्ष्मणरावांना रानांत जाऊन रोज लाकडे फोडून आणायला सांगितले. तिने लक्ष्मणरावांच्या बायकोला सैपाकाळा काढले आणि इतर सर्व काम दोघां मुलांना करायला सांगितले. एके दिवशी रवा खानावळीत एक व्यापारी जेवायला आला. जेवतांना त्याने लक्ष्मणरावाची बायको चंपावती हिला पाहिले व तिच्या रूपावर तो मोहित झाला. त्याने

खानावळीच्या मालकिणीकडे चवफदी पण कोळी ती तोंडावर हात ठेवून म्हणाली—
“अगो भाई !” अहो तिचा बवरा व दोघीं मुलें पण येबेंच आहेत.”

व्यापारी ज्ञानावळीच्या मालकिणीच्या हातांत रुपयाची एक मोठी शेकी ठेवून म्हणाला—“तुला कांहीं करण्याची गरज नाही. तूं चंपावतीला कांहींतरी कारण सांगून वाटावर येऊन ये. तेथें माझी नाव तयार असेल.”

खानावळवालीला पैसाच्या लोभ आच-
रला नाही. संध्याकाळी ती चंपावतीला

म्हणाली “आज वाटावर जाऊ. तेथें नावेंत सेंपाकाला लागणारें सर्व सामान आलें आहे. घेऊन येऊ.”

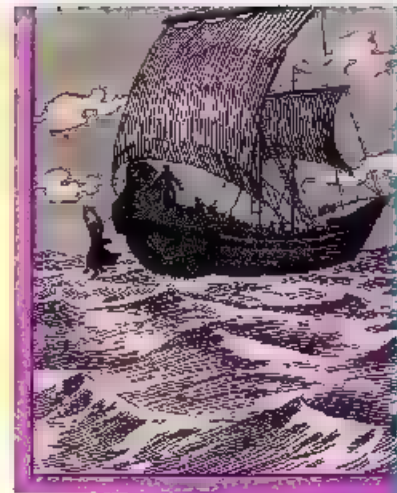
संध्याकाळी मालकिणीबरोबर चंपावती वाटावर गेली. किनाऱ्यावरून नावेंत जायला एका फळी लावली होती. ती दाखवून खानावळवाली म्हणाली “मला भीति वाटते भाई ! पाय घसरेल. तूं जातेस का ? पहा, आपल्याला लागणारें काय कांय सामान आंत आहे तें.” असें सांगून ती नदी काठावरच्या वाटेंत बसली.

व्यापाऱ्यानें नावेंतल्या नोकरांना बस करवाचें ते सांगून ठेवले होते. त्याप्रमाणें चंपावतीनें नावेंत पाव ठेवल्याबरोबर नाव हलली व फळी पाण्यांत पडली. नंतर नाव नदीच्या प्रवाहांत जोरानें वाहू लागली. चंपावतीला काय पदाचें हेंच सुचेल. तिनें नावेंत बसलेल्या व्यापाऱ्याला ओळखलें आणि म्हणाली—“पाहू तर आ काय सामान आहे तें विकत घेण्यासारखें !”

“ही सर्व नावच तुझी आहे असें समज. मीदेखील तुला दासानुदास आहे. आपल्या गांभीं तुला घेऊन जाऊन मी तुला राणी-
सारखी ठेवीन.”

तेव्हा चंपावतीला फळलें की ती फसली. नाव जोरानें बळकत होती. ती ओरडली—
“अहो माझीं मुलें आणि त्यांचे वडील !” असें म्हणत तिनें नदींत उडी टाकली. तिला बांचवण्यासाठीं व्यापाऱ्यानें पण नदींत उडी टाकली. नावेतल्या नोकरांनीं पण उक्ता टाकल्या. नोकरांनीं कसें कसें चंपा-
वतीला बांचविले. व्यापारी बुडून गेला. नोकरांनीं व्यापाऱ्याचे प्रेत व चंपावतीला व्यापाऱ्याच्या बरीं आणून बांचवें केलें. व्यापाऱ्यानें कोणत्या हेतूनें चंपावतीला नावेंत आणवले होते तें सर्व नोकरांनीं जसेंच्या तसें व्यापाऱ्याच्या मुलाला सांगितलें.

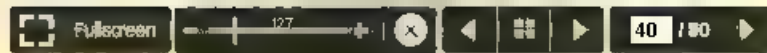
चंपावतीला सोडून दिलें तर वडिलांचे बिग फुटेल या भीतीनें व्यापाऱ्याचा मुल्ला तिला म्हणाला—“या गांवचे कोतवाल माझ्या वडिलांचे बांगले स्नेही आहेत. मी त्यांना जाऊन सांगितलें वीं माझ्या वडिलांच्या मरणाचा कारण तू आहेस तर ते तुला बटक करतील व कायद्याप्रमाणें तुला फांसीची शिक्षा मिळेल. परंतु तूं जर आमच्या परांत कामाचा रद्दायला तयार असशील तर मी तुला कामाचा ठेवून घेईन

व बाहेर सागेन कीं बडील अपघातानें नदींत बुडून मरण पावले.”

त्याचें हें कावेबाजपणाचें बोलणें ऐकून चंपावती मुळींच धावरली नाही. मेलेल्या माणसाच्या कुटुंबावर सूड उगवण्याची इच्छा पण तिच्या मनांत नव्हती. कोठें तरी काम करून पोट भरणें भाग होतें. म्हणून ती कामाचा रद्दायलास तयार झाली.

तिकडे लक्ष्मणराव लाकडाची मोळी घेऊन बरीं परत आला तेव्हां त्याचीं दोन्ही मुलें रडत होती. “भाई कोठें तरी निघून गेली !” त्यानें मालकिणीला विचारलें तेव्हां

नायकाच्याला बायला त्याच्याकडे पैसे सुद्धा नव्हते. त्याला पोहता येत होते. पण दोघा मुलांना वेळून कसे जायचे ?

म्हणून त्याने एका मुलाला किनाऱ्या वरच बसून रहायला सांगितले आणि दुसऱ्याला पाठीवर बसवून वेळून पोहोत नदी घात केली. त्याला पलीकडे बसवून दुसऱ्या मुलाला वेळून जात असतां वाटेत तो एका मोठ्याना सांपडला. तो आत खोल जाऊ लागला. त्याला मांडले पण आली.

तो शुद्धीवर आला तेव्हा त्याच्या चारी बाजूला कोणाची गर्दी होती. सर्व त्याला शुद्धीवर आणण्याचा प्रयत्न करीत होते. त्याला बोडी शुद्धी आली तेव्हा त्याला वाटू लागले की राजयोग येऊ लागला आहे.

खरीसरच राजयोग होता तो. तो नदीच्या काठी ज्या जागी बेशुद्ध स्थितीत आला त्या गांवचा राजा एकाएकी मादला होता. त्याला कोणी वास नव्हता तो मेला त्याच्या दुसऱ्या दिवशी प्रधानाला दृष्टांत झाला. नगरदेवीने स्वप्नांत येऊन त्याला सांगितले की त्या देशाचा होणारा राजा

नदीतून व्हात येत आहे. त्याची प्रतिका करावी." प्रधानने ती गोष्ट सर्वांना सांगितली होती. त्याने नदीकाठी रात्र-दिवस पहारा ठेवला होता. प्रधानने नेमलेल्या पाहारेकऱ्यांनीच लक्ष्मणरावांना बेशुद्ध स्थितीत माहेर मागले होते.

लक्ष्मणरावाचा त्या वेद्याच्या रीतीप्रमाणे राज्याभिषेक झाला. परंतु त्यांना आपल्या शायकीची व मुलांची राहून राहून आणवण येत होती.

वापाला पाण्यात व्हात जात असतांना दोघा मुलांनी पाहिले होते. मुले मोठ्याने रडत होती. एका घोण्याने दोघा मुलांना आपल्या घरी आणले. दोघे त्याच्या घरीच व्हाणाचे मोठे झाले. त्याला मूलबाळ नव्हते.

मुलांची नविं रघू व भीष्म अशीं होती. त्यांनी एका व्यापाऱ्याच्या घरी नोकरी घरली. काही दिवसांनी त्या व्यापाऱ्याच्या घरी चोरी झाली. दोघांनी चोराळा भरत कोतवालाकडे पोचले केले. कोतवालाने त्यांना चांगले बक्षिस दिले. ते पाहून व्यापाऱ्याच्या मनांत मोह उत्पन्न झाला. म्हणाला "मी तुम्हाला पगार देऊन नोकर

ठेवले चोरांना पकडण्यासाठी. तुम्ही चोराळा माझ्या घरीच पकडले होते, म्हणून तुम्हाला मिळालेले बक्षिस निमूद्राणें गला या." रघू व भीष्म त्याला कवळ झाले नाहीत. त्यांनी त्यांना मिळालेले बक्षिस घोवी व त्याची नायकी दोघांना दिले होते. व्यापारी मनांतल्या मनांत जळफळला, पण तो काही करू शकला नाही.

त्याच व्यापाऱ्याच्या घरी चंपावती काम करीत होती. चोराळा दोघां तरुण नोकरांनी भरल्याचे तिने ऐकले तेव्हा तिच्या मनांत सहज आले की तिची दोघे मुले असा

त्याच दयाची झाली असतील. त्यांना भेटण्याची अनावर इच्छा तिच्या मनात उत्पन्न झाली. सर्व काळ आठवून ती त्या दोघांना जाऊन भेटली व त्यांचे दोघे विचारले. त्यांनी १५ व १५ अशीं नावे सांगितल्यावर तिने उत्सुकतेने त्यांना विचारले "होय रे, भाइया दोघां मुलांचीं पण तींच नावे होती. तुमचे आई वडील कोण व कोठे आहेत ?"

त्यांनी आपल्या लहानपणी पळलेल्या सर्व गोष्टी त्यांना आठवल्या तथा सांगितल्या. व्यापारी ते सर्व आज उभा राहून ऐकत होता. त्याने थरातल्या काही मूल्यवान वस्तू आणून चंपावती व दोघे पाहारे-करी बोलत होते तेव्हा आणून टाकल्या व म्हणाला "काव रे बोलतां आहां आमच्या शोककरणीबळ ? थरांतले सामान पळवून

न्यायचा विचार आहे वाटते तुमच्या मनांत ! बाबा, तुमच्या सवाचाराळ कोतवाळला बोलवून आणतो." असे सांगून त्याने आपल्या एका नोकरीला कोतवाळाला बोलावून आपल्यासाठी पाठविले. कोतवाळ आल्यावर त्याने त्याच्याकडे तक्रार नोंदविली की दोघे पाहारेकरी मोलकरणीशी भेरी करून थरांतले सामान चोरी करण्याच्या विचारांत होते. गुहेमालासकट चोरांना पकडले आहे.

परंतु कोतवाळाना त्या गोष्टीवर विश्वास नसेना. त्याने विचार केला की स्वतः राजा-नेच खरें खोटे पाहून न्याय निवाळा द्यावा. असा तऱ्हेने लक्ष्मणरावाची आपल्या बापको व मुलांशी भेट झाली. त्याने थोड्याला पुष्कळ नक्षिस् दिले. त्यानेतर लक्ष्मणरावांचा संसार सुखाचा झाला.

दोन भाऊ दोन पाने

दूर एका देशांत दोन भाऊ रहात होते.

एका जुन्या शोंपडीत ते रहात. एक कापून टाकले. अजून झाडाची मुलेंबर व्हानसें शेत होतें त्यांच्या मालकीचे. गेलेली वाढकतात. तींच उपटून आणून त्यात दोघे भाजीपाला लावीत व पावसाच्यात माताचें पीक काडीत. ते एकाच शोंपडीत रहात व पिळान् पिळ्या चालू आलेला चामराचा पण बंदा करीत.

परंतु हळूहळू धंदा चालेनासा झाला. कारण परगांवच्या एका चामराने शेळू त्यांच्याच गांवात ठाणें दिलें आणि 'कूड' 'कूड' असें ओरवणें ऐकून दोघे त्याच्या हातांत कसब होतें म्हणून लोक त्याच्याकडे सहाणा दिवायला राकूं लागले. म्हणून दोघां मावांचा धंदा बिलकुल बंदच पडला.

एके दिवशीं खूप धंडी पडली. सर्व लागली—“अहो बादा ! हा कोणता महिना पांवकरी शेकोटी पेटवून शेकयला बबले. आहे व कोणता वस्तु आहे ?”

“गांवच्या जमीनदारानें सर्व जंगल

कापून टाकलें. अजून झाडाची मुलेंबर गेलेली वाढकतात. तींच उपटून आणून या.” धाकटा भाऊ म्हणाला

दोघे एक दिवा व कुन्हाड बगैरे घेऊन मैदानांत गेले व काही मुलें तोडून घेऊन आले. मुलें पेटवल्याबरोबर घटली व शोंपडी-तली धंडी पार उडून गेली.

परंतु एका जाळगूड खोळांतून कोकिलेचे परस्परांकडे पाहूं लागले. पाहतां पाहतां त्या मुळाच्या थोकळींतून एक थोबिल्ला बाहेर आली. ते चकित होऊन तिच्याकडे पहात होते आणि ती कोकिल्ला निचारूं

लागली—“अहो बादा ! हा कोणता महिना पांवकरी शेकोटी पेटवून शेकयला बबले. आहे व कोणता वस्तु आहे ?”

“हा मार्गशीर्ष महिना आहे आणि हेमंत ऋतु आहे” दोघे भाऊ म्हणाले.

“मी झाडाच्या पोकळीत झोपले होते. एकाएकी उष्णता लागली म्हणून बाटले की बसत आला की काय! संक्रांत येई-पर्यंत सजा कोठे तरी स्वस्थ झोपू घा. माझ्यावर तुमचे फार उपकार होतील.” कोकिला म्हणाली

“तुला बाटेक तितके दिवस आमच्या परी रहा.” दोघे भाऊ म्हणाले.

त्यांनी तिच्यासाठी बरें करून दिले. कोकिला आंत जाऊन झोपली बसत

Fullscreen 127 44 / 50

ऋतु सुरू होताच ‘कूक’ करीत बरल्याच्या बाहेर आली व दोघांना म्हणाली—“मी आता जगाभराळा सोबत फिरपास आहे की बसत ऋतु आला. परत येताना तुमच्यासाठी काय वेऊन येऊं! सांगा.”

“आमच्या सर्व कथांचे कारण गरिबी आहे. तू कोट्टल तरी हिरें मोठी काही वेऊन जाकीस तर बरें होईल.”

“जेव्हा हिरें मोठी व रहें असताच मी त्या बाजूला जात माही. मी ज्या राभास फिरते त्या राबाल दोन विविध झाडे आहेत. एका झाडाची पाने गळल्याबरोबर सोन्याची होऊन जातात. आजली एक झाड आहे ते नेहमी हिरवेगार असते. त्याची पाने तोडली तरी ती हिरवीच राहतात. त्यांचा रंग पाळत नाही. ही पाने ज्यांच्याजवळ असतात त्यांना कधी कोणत्याही गोष्टीची काळजी होत माही. आता तुम्हांला वातली हवी ती पाने मी वेऊन येईन.” कोकिला म्हणाली.

“तर मग माझ्यासाठी सोन्याची पानेच वेऊन ये.” मोठा भाऊ म्हणाला.

“कधी न वाळणारे पान भला वेऊन ये.” बाकटा भाऊ म्हणाला.

झोच कोकिला उडून गेली. पावसाळा सुरू होण्याच्या सुमारास ती परत आली. तिच्या तोंडात दोन पाने होती, एक सोन्याचे पान होते व दुसरे साधे हिरवे पान. सोन्याचे पान मोठ्या भावाने घेतले व हिरवे पान बाकट्या भावाने.

“पुढल्या वर्षी मी तुम्हांला अशीच पाने पुन्हा आणून देईन.” असें सांगून कोकिला उडून गेली.

सोन्याचे पान हातीं आल्याबरोबर मोठा भाऊ बाकट्या भावाला हात लेंखू लागला. “बाला शनिवासा आहे, म्हणून कातें घेण्यासारखे हे हिरवे पान मागून घेतले बाला अतिबाधा होती म्हणूनच दाही ही अशी स्थिति इतके दिवस झाली.” मोठा भाऊ म्हणाला आणि त्याने बाकट्या भावाला सांगून आपला बांटा मागून घेतला. तो बहाणा शिवायचा वदा बाकटा निराळा करू लागला. त्याच्याकडे सोन्याचे पान आले आहे हे फळपांच नी मुळगो त्याच्याशी कसाळ तयार नव्हती ती तयार झाली. परमावच्या चांगलाने मोठ्या भावाला आपल्या भंडांत स्वतःची गारीवी दिवसे दिवस वाढत भागी दिली.

मोठ्या भावाचे माध्य उपचार घेत होतें व बाकट्या भावाची गारीवी वाढत चालू होती. त्याच्याजवळ अर्धे घर व मोठीशी जमीन उरली होती. घरा सभोवतालच्या जमिनीत भाजी पाळा लावण्याचे काम त्याने चालू ठेवले. नदी काठची कंदमुळे आणून तेवढ्यावर तो आपला उदर निर्वाह करू लागला. गांवच्या लोकांसमोर नेहमी लक्षी मान साधी होई. त्याच्या भावाची स्थिति चांगली होती व त्याची स्वतःची गारीवी दिवसे दिवस वाढत चालू होती. परंतु त्याला कधी त्याचे

दुख बारले नाही की कधी कमी शीव मासकी नाही.

त्या गांवच्या जमीनदाराची राजवट्याची नोकरी सुटली होती व ना जगलाच्या ठांवाला त्याचा एक जुना वाडो होता त्याने येऊन राहू लागला होता. राजधानीच्या त्याच्या बैऱ्यांनी त्याचा पचापदी इतका अपमान केला की त्याला राजधानीत राहणे अशक्य झाले होते. म्हणून तो आपल्या गांवां जाऊन राहू लागला होता.

एकदा जमीनदार नदी काठी हिडत असता त्याला धाकटा भाऊ भेटला. द्यावे

बराच वेळ आपल्या मुगदुखाच्या गोष्टी बोलत बसले होते. म्हणून जमीनदाराला पण थोडे हसूकें वाटले. तो घरा परत आला तेव्हा तो इतका खूष होता की त्याच्या नोकरांकरिता सुद्धा आश्चर्य वाटले. तो त्यांच्यासोबत आगवानी घेण्या मारण्यात गर्क होऊन गेला त्याने कोठे तरी झिकारीला नाण्याची तयारी करायला सांगितले. आपल्या कुळांना बोळवून त्यांना तो जेवण देऊ लागला.

जमीनदाराच्या मनात एवढा बदल होण्याचे कारण तो धाकट्या भावाबरोबर काही वेळ बोलत बसला होता असे गांवच्या लोकांना कळले तेव्हा सर्व लहान थोर गरीब श्रीमंत धाकट्या भावाच्या झोपडी जवळ येऊन बसू लागले व त्याच्याशी नातून तास गप्पा मारू लागले. त्याच्याशी ते बोलत तेव्हा त्यांना स्वतःच्या दुःखाचा विसर पडे. धाकट्या भावाची स्वाती राजाच्या कन्यापर्यंत जाऊन पोचली त्याने आपल्या एका नोकराला पाठवून धाकट्या भावाला भेटायला बोलाविले तोकरांनी राजांना पत्रविलेली वज्यामुळे धाकट्या भावाबरोबर ठेवली

तापयत कोकिलने त्याला चार पाने धाणून दिली होती. धाकटा भाऊ ती पाने एका बोंगडीच्या घडीत नीट ठेवून राजाच्या भेटीस गेला.

राजाने त्याला भेटीस बोलाविले. त्याला देखील एक कारण होते. मजा इतकी कोपी झाली होती की खोटे बोलणे, खोच देणे व लोकांना फसवून लुबाडणे यातच दरबारात पाऊल टाकताना दरबारातकीं मांडणें बंद झालीं. एवढेच तऱ्हे तर प्रत्येक राजा गान्धाणी येत. फिरात करणारे मोठे लोकच होते व त्यांची किराई पण थोटी मोठ्यांच्या विरुद्ध असे. राजाच्या मनाच्या

अंतःपुरांत पण शांति नव्हती. राजवाड्यातले नोकर लबाड व चोर होते. त्यांची बाजू घेऊन बोलणारे राजाच्या कुटुंबात पुष्कळ होते. नोकरांवरून त्यांनी आपसात भांडणे पण होत होती.

अशा कठीण परिस्थितीत राजाने धाकट्या भावाला बोलाविले होते. त्याने दरबारात पाऊल टाकताना दरबारातकीं मांडणें बंद झालीं. एवढेच तऱ्हे तर प्रत्येक राजा गान्धाणी येत. फिरात करणारे मोठे लोकच होते व त्यांची किराई पण थोटी मोठ्यांच्या विरुद्ध असे. राजाच्या मनाच्या न्यायचे बंद केले. धाकट्या भावासंबंधी

राजाचें अं कांहीं एकलें होतें त्याचा प्रत्यक्ष राजाच्या घोड्याचा दिवसांत आला. म्हणून राजाचें भाकड्या भावाला दरबारांत आदाराचे स्थान देऊन त्याचा सत्कार केला. प्रधान सचिव, मंत्री व इतर दरबारी दरबारांत येत. पण कोणाका भाकड्या भावाचा हेवा वाटला नाही. उलट सर्व त्याच्याशी घडीभर मोलपला मिळाले म्हणून मज्ज करीत.

भाकड्या भावांत चांगलाच अक्षणे उरली नाहीत. त्याची बोलण्याची पद्धत व वागणूक प्रधानाला काजवीक इतकी उच्च वर्गाची होऊन गेली. कोणी किती सांगितलें

तरी तो भाषण्या सांघावरचें काळें बोंगडें काढून कधीं शजूला ठेवीत नसे. तो त्यांना म्हणे "ही बोंगडी राहाली म्हणजे मला भाड्या स्वऱ्या परिस्थितीचा विसर पडणार नाही. मी राजदरबारीं असले म्हणून मी एक गरीब चांगरी आहे हे विसरून कसे नावेल !" त्याचें असें उचर ऐकून जोकांच्या मनांत त्याच्या विषयी आदर जास्तच वाढे.

भाकड्या भावाचा दरबारी वादत चाललेला आदर पाहून मोठ्या भावला हेवा वाढू लागला. "दोन तीन हिच्या पानांनीं दरबारी एखादा आदर मिळत आहे तर माझ्याकडे सोन्याची पावे आहेत त्यांच्यामुळे मला जास्तच आदर मिळायला हवा. मी देखील राजदरबारीं जातो आणि पाहतो कीं मला किती आदर मिळतो तो." असें वायकोला सांगून व तिला बरोबर घेऊन तो राजधानीकडे निघाला.

चार दिवस पायी चालण्यावर राजधानीजवळच्या एका अंगकांत तो पोचले. तेथें मोठी निशांति घेण्याचें त्यांनीं ठरविलें. त्यांनीं बरोबर स्वयला अं कांहीं करून आणले होते तें संपत आलें होतें. माझ्याच्या तळाला मोठी खरपुडी राहून गेली

आंधोबा

होती त्यावरच मूक भागवावी म्हणून दोघे लायला बसले तेव्हांत एक म्हातारी आली. तिच्या बोक्यावर एक टोपली होती. "जवळपास कोठें विहीर आहे का ! फार तहान लागली आहे मला." असें म्हणत म्हातारीनें बोक्यावरची टोपली त्यालीं जमिनीवर ठेवली.

टोपलीत पंचपक्काळांचा वास येत होता. टोपलीकडे पाहून मोठ्या भावाच्या व त्याच्या वायकोच्या तोंडाला पाणी सुटलें.

"सुद्धी श्रीमंत घरची मंडळी दिसता. माझ्याजवळचें खावला सुद्धां कांहीं दारकात तर नाही ना ? खावला पुष्कळ आहे माझ्याजवळ." म्हातारी म्हणावी.

"तुं एवढ्या प्रेमानें विचारते आहेस तर आम्हांला माहीं कसें म्हणतां येईल. देणाऱ्याचें कुठमोन पहावयाचें मसतें. त्याच्या मनाचा थोरपणा पहावयाचा असतो." मोठा भाऊ म्हणाला.

त्या म्हातारीनें त्यांना खावला उत्तमोत्तम पकाजें दिली. तिच्याजवळ खीर पण होती. ती सुद्धां तिनें त्यांना खावला दिली. त्या खिरींत भूख येणारे औषध घातलेले होते. ती खीर खाऊनबरोबर दोघे बेजुद्ध झाले.

स्थानंतर होतें नव्हतें तें सर्व त्या म्हातारीनें त्यांच्या भावालांवर काढून घेतलें. फक्त कपडे काय ते उरले. इतक्यांत तिचा दूदा कर्पाचा मुल्ला आला त्याच्या खांबावर एक बोंगडें होतें. तिनें त्याला विचारलें "राजधानींत काय मिळालें !"

कांहीं मिळालें नाही. मी मध्यरात्रीच्या सुमारास राजवाच्याजवळून जात होतो. राजवाच्याच्या खिडकींतून हे कापडें साणी पडले. तेंच उचलून घेऊन आलों.

"हे बोंगडें आपल्या काय कामाचें ? हे बोंगडें आपल्या काय कामाचें ?

वाजत होती. म्हणून त्याने ते घोंगडे छान पांचवून घेतले. त्याने आपल्या बायकोला उठविले. तेव्हा त्यांना कळले की ती म्हातारी रयांना मूळ देऊन त्यांच्या अचळ होतं नव्हतं ते सर्व सुवाचून घेऊन गेली. मोठा माऊ म्हणाला—“झाली चोरी तर होऊं दे. राजधानीकडे जायची आपल्याला गरजच काय ? या रानांत काय करी आहे आपल्याला ? आपण येथेच एक झोपडें बांधून राहू या.” बायकोला म्हणाला.

बायकोला पण नवऱ्याचे म्हणजे परतले. तिने होकार दिला.

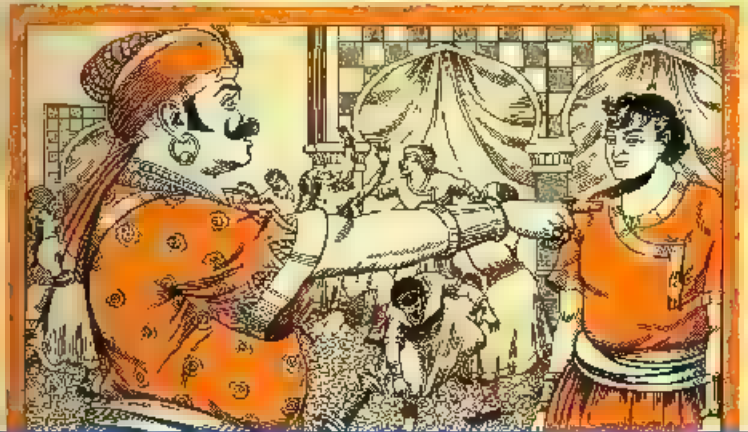
मिळाले. हे घोंगडेच त्यांना देऊन जाऊं या.” असे सांगून तिने ते घोंगडे त्या दोघांच्या अंगावर पांवरुणासारखे घातले आणि मुलाला बरोबर घेऊन ती निघून गेली. ते घोंगडे धाकट्या भावांचेच होते. राजाने धाकट्या भावाच्या सेवेला एक नोकरी ठेवली होता. त्याला गांफळ लोकांची नोकरी करणे मुद्दीच पसंत नव्हतं. म्हणून धाकटा माऊ बोधी गेला असता नोकराने ते घोंगडे खिचकीतून साली फेंकून दिले.

तिकडे रानांत मोठ्या मत्वाळा मध्य-रात्रीच्या सुमारास झुडी आली. त्याला थंडी

दुसऱ्या दिवशी राजाने आपल्या सर्व अधिकार्यांची एक सभा भरविली. धाकट्या भावाला पण सर्वांभोवतण भोळावणें गेलें होतें. आपले घोंगडे हरवल्याचे धाकट्या भावाच्या स्मृतीत आले होते. त्याने ते सोपून आपल्यासाठी आपल्या नोकराला सांगितले. तो रागदरबारी गेला. पण त्या दिवशी त्याच्या बागण्यांत एकदम बवळ झालेला राजाच्या दृष्टीस आला. पूर्वी तो तसा कधी बोलला अगर वागला नव्हता. म्हणाला—“यका कोणी कशाका बोळावले आहे ? मी काय अपराध केला ?”

राजा चकित होऊन त्याच्याकडे पाहून कागळ. धाकट्या भावाच्या बागण्यांतला भारदस्तपणा रार लयास गेला होता. “आपण वा चाभाराळा इतके दिवस राज-वाळ्यांत ठेवले हा आपला मूर्खपणाच होता.” त्याने दरवाऱ्यांना विचारलें की हा मूर्खपणा कसा झाला ? सर्व दरबारी परस्परांचीं तोडे पाहून कागले. नंतर बोला-याली सुरू झाली व शेवटी मारामारी सुरू वाढली. या विचाराने धाकट्या भावाने झोपडीत पाऊळ ठेवले. तेव्हा त्याला तेथे सोपवून गेला. राजा मोठ्याने जोरवून म्हणाला—“चालता हो बाहेर !”

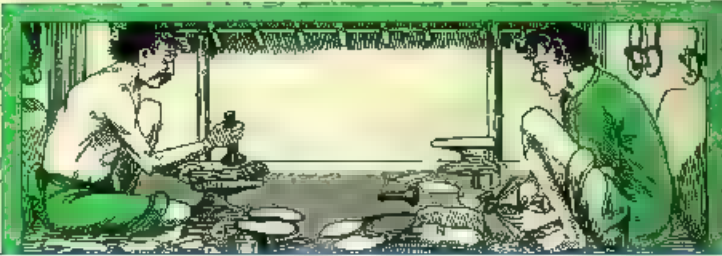
धाकट्या भाऊ काही एक न बोलता बाहेर पडला. त्याला आपली झोपडी आठवली. तो तिकडे निघाला. बाहेर रात्र पडली. सुदैवाने तो आपल्या मोठ्या भावाच्या नव्या झोपडीजवळच वेऊन पोचला. धाकट्या भावाला खूप मूक लगली होती व झोपडीत कोणीतरी तैनात करीत होतं. त्याला कदाचित ते लोक जेवायला वाढवीक या विचाराने धाकट्या भावाने झोपडीत पाऊळ ठेवले. तेव्हा त्याला तेथे त्याचा मोठा माऊ झोपलेला दिसला. त्याच्या शेवार्ही त्याला त्याचे घोंगडे दिसले.

सैपाक करगारी त्याच्या मोठ्या भावाची बायको होती. जिने धाकट्या भावाला ओळखले नाही. त्याचा पेहराव राजाच्या अविकार्यासारखा होता. ती पुढे येऊन म्हणाली "दिवसभर ते झोपडे बांधण्यांत गुंतले होते. आतांच झोपले आहेत. त्यांना उठवू नका, त्यांचा अस्तीक पोन्दा वेळाने."

धाकट्या भावाने आपले पोगडे उचलून आपल्या खांद्यावर ठेवले. लगेच त्याची सर्प काळजी न भीति पार उडून गेली.

सैपाक तयार झाला. मोठा भाऊ पण उठला. धाकट्या भावाला तेथे पाहून व ओळखून तो म्हणाला "तू राजवरचारी आहेस व तुला मामनरातव फार वाडला आहे असे मी ऐकले होते. इकडे शिकारीला आला होतास वाटते?"

"नाही वादा! राजा व राजवरचार यांच्याशी आपले काय काम! मी आपल्या झोपडीत परत निघालो होतो तू कसा काय इकडे? चला बरी, आपण आपला जुना धंदवा करू व सुखारमाधानाने राहू." धाकटा भाऊ म्हणाला.

"कोवर आहे तुझे म्हणजे! उगाडल्यावर जाऊं आपण परत आपल्या गांभी." मोठा भाऊ म्हणाला.

पुष्कळ दिवसांनी दोघे भाऊ शेजारी बसून जेवले. त्याच झोपडीत दोघे झोपले. दुसऱ्या दिवशी ते आपल्या गांभी निघाले. धरी येऊन दोघांनी मिळून आपला जुना धंदा सुरू केला. धाकटा भाऊ बरेच दिवस राजवरचारी राहून आला असूनहि आपल्या मित्रमंडळींना व गांवकऱ्यांना बिसरला नाही हे पाहून गांवकरी त्याचा ज्ञात आदर करू लागले.

खोटी बहीण

मजिपूरचा राजकुमार महेंद्र व मंग्याचा मुलगा विजय दोघे एकादा राजांत शिकारीला गेले. वाट चुकून राजांत मटकत दोघे दमून गेले. खूप व्हान कागली होती त्यांच. त्याच वेळी त्यांना एक जुने वेऊळ दिसले. आंत कोणचा तरी आवाज ऐकून त्यांनी दार डोढावले. दाराला आतून कडी होती. आतून किरट्या आवाजांत कोणी तरी विचारले- "कोण आहे?"

"तहान कागली आहे. प्यायला धोडे पाणी मिठेल का?" राजकुमाराने विचारले. दार उघडले. आंत दोन तरुण भुली होत्या. त्यांचे कपडे भळके होते. त्यांनी पाणी काढून राजकुमाराला दिले.

"मी या वेष्टाचा राजकुमार आहे. माझे नांव महेंद्र. माझा हा मित्र विजय

मंग्यांचा मुलगा आहे. येथे तुम्हांला पण आम्हांला आश्चर्य वाटते." राजकुमार म्हणाला.

मोठी मुलगी म्हणाली- "आन्हीवे राजकन्या आहोत. एका राक्षस आमच्या बहिळांना भीति दाखवून आणू लागले. तिका फंसवून आम्ही दोघी येऊन रूपले आहो." मोलता मोलतां होठे ओले झाले.

"कोणत्या देशाच्या राजकन्या होशी? तुमच्या बहिळांचे नांव काय राजकुमाराने मोठीला विचारले.

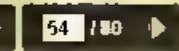
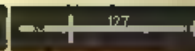
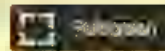
"तेचडेच विचारू नका. आमच्या खांचा अपमान होईल." मोठी बहीण म्हणाली. तिचे नांव कुसुमावती होते व ति बहिणीचे नांव कमलावती होते.

कुसुमावतीचे सौंदर्य पाहून व विजय कमलाक्षीचे पाहून चकित झाले. महेंद्र दोघां बहिणींना म्हणाला “आम्ही दोघे तुम्हां दोघांशीं लग्न करावला तयार आहो- तुम्ही दोघी आमच्या बरोबर थायला तयार जाहां का ?”

“आमच्या रक्षणार्थ देवानेंच तुम्हां दोघांना पाठविले असतें” कुसुमावती म्हणाली.

कमलाक्षी आपल्या बहिणीला वरा बाजूला घेऊन जाऊन म्हणाली-“कां असें सोर्टें बोलून त्यांना फसवतेस ?”

“गल्प रहा, आपलें नशीब उदयास आलें आहे. त्याचा पाठ दाखविणें स्त्राण- पणाचें नाहीं.” कुसुमावती म्हणाली.

“आपण दोघीं वा दोघांच्या बरोबर निघून गेलीं तर आपल्या आईचें कसें होणार ?” कमलाक्षीनें विचारलें.

“तिला तर खरुट आनंदच होईल. आपलें जोशें तिला किती जख वाटूं लागलें आहे, हें तुला नाहीतच आहे. आपला संसार सुखाचा झालेला पाहून तिला आनंदच होईल.” कुसुमावती म्हणाली.

दोघी बहिणी राजकुमार महेंद्र व त्यांचा मित्र विजय यांच्याबरोबर निघून गेल्या.

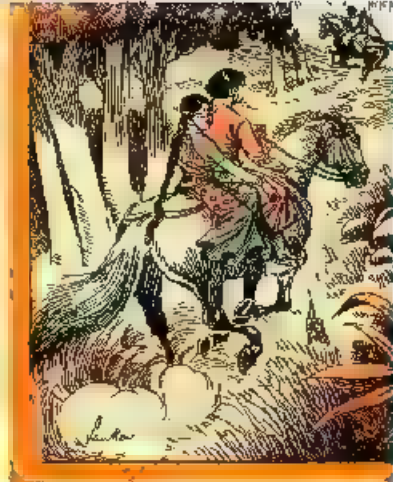
दोघी बहिणी एक सामान्य गरीब घराण्यांतल्या मुली होत्या. त्यांच्या बहि- लांनीं एका सावकाराकडून कर्ज घेतलें होतें सावकार दोघां मुलींशीं खड कळून दे म्हणून बापावर दडपण आणूं लागला. त्याच काळजींत बाप वारला. मुलींच्या आईला त्या सावकाराची जास्तच धास्ती बसली. घर सोडून ती दोघां मुलींना घेऊन त्या रानांत येऊन राहूं लागली. आसमाळा त्यांना सुदैवानें तें पकळें देऊन मिळालें.

राजकुमार व विजय आले तेव्हां आई शेजारच्या गांवांत भीक मागायला गेली होती. परत आल्यावर मुलींना न पाहून ती काळजींत पडेल अनें सनपून कमलाक्षीनें आपल्या एका राताळीच्या बारीक चिच्या करून थोड्या खोलींत टाकल्या.

राजकुमार मोठ्या बहिणीला व मंत्र्याचा मुलगा याकड्या बहिणीला आपापल्या चोड्यावर मार्गे बसवून घेऊन राजधानीकडे निघाले. कमलाक्षी आपल्या साडीचे तुकडे वाटेवरच्या झाडांच्या कांब्यावर टाकीत गेली.

राजा व मंत्री दोघे राज्याच्या कामांनें कोटें तरी दूर निघून गेले होते. कुसुमा- वतीच्या राहण्याची व्यवस्था राजाच्या अंतःपुरांत करण्यांत आली व तिच्या बहिणीची मंत्र्याच्या वाड्यांत.

मुली निघून गेल्यावर काही वेळानें त्यांची आई परत आली. तिनें ओळखलें कीं खुणेसाठीं मुलींनीं साडीच्या चिच्या तेवें टाकल्या आहेत व ती वाट शोभीत निघाली. बाहेर झाडांच्या साडीच्या चिच्या होत्या. ती त्यांच्या अनुरोधानें राजधानींत आली व सरळ राजवाड्यांत गेली.

कुसुमावतीनें आपल्या आईक येतांना पाहिलें व ती घाबरून गेली. टीच त्यांची आई आहे हें कळलें तर राजकुमार आपल्याशीं लग्न तयार होणार नाहीं असा विचार करून तिनें एका दासीला बोलाविलें आणि म्हणाली-“ती भिकारीण येते आहे ना ! तिला आंत घेऊं देऊं नका म्हणून सांग.” दासीनें तसेंच केलें.

शेजारींच मंत्र्याचा बाडा होता. पाकटी बहीण आपल्या आईची काट पहात बसली होती. आईला येत असलेली पाहून ती आपल्या दासीला हाक मारून म्हणाली-

“ती बाई नेथें उभी आहे ना, तिला जादरपूरक बोळावून आत वेऊन ये.”

आई आल्यावर कमलाक्षीने तिला अंगात धाळायला चांगले कपडे दिले आणि जेवायला पावून जें घडले तें सर्व थोडक्यांत सांगितलें. नंतर तिने तिला आपल्याच खोलीत शोपायला सांगितलें.

काहीं वेळानें विजय तिच्या खोलीत आला व म्हणाला “महाराज व बाबा परत येत आहेत आणि आपलें कम रुबरुब होणार आहे.” असें सांगून तो निघून गेला.

Fullscreen 127

आई उठल्यावर कमलाक्षी तिला म्हणाली “आई, आजानें सोटें मोळत केवढें मोठे संकट आपल्यावर ओढवून घेतलें आहे पहा, मी मंत्र्याच्या मुलाला खरें तें सांगून टाकून मोकळी होणार आहे. नंतर आपण दोघी परत जाऊ.”

“छे छे! असें नको करूंस. तुझ्या आजानें सर्वांच्या हिताचें तेच केलें आहे. माझी काळजी सोड तूं. तुमचें कसें होईल ही काळजीच मला आहे. ती दूर झाल्यावर मला दुसरी कसलीच काळजी उरणार नाही.” आई म्हणाली.

राजा व मंत्री राजधानीत परत आले. त्यांच्या मुलांनी त्यांना सांगितलें की त्यांनी त्यांच्या त्यांच्या पसंतीनें मुलगी विनवून आणली आहे. राजा व मंत्री दोघांनीं कमला पस्मानगी दिली. परंतु राजाला जेव्हां हें कळलें की त्या दोघी राजकन्या आहेत तेव्हां तो म्हणाला “मुलींच्या आईवडिलांना ही मोष्ट कळविण्याशिवाय कम उरकून वेणें रास्त होणार नाही. कम त्यांच्याच हस्ते शल्लेखें घरी. राजाचें नांव गांध सांगितलें तरी त्यांत अकमानमानण्याचें कारण नाही. कुसुमावतीला सिन्ध्या आईवडिलांचीं नांविं विचारलीं.”

बांदोबा
४६

कुसुमावती तें कळल्यावर धावली. परंतु स्वतःका सावरून म्हणाली—“मरकत देशाचे महाराज धीपाव आमचे कडीक होत.” जिनेवर आले तें बोलली. दुसऱ्या दिवशींय राजानें कुसुमावती व कमलाक्षीला तरफत देखांत पाठविण्याची स्वरुपा केली.

कमलाक्षी आपल्या बहिणीकडे धावत आली व म्हणाली—“हें काय आपली मर्मे संकट! आतां कसें होणार आपलें?”

“विष वेऊन जीव देण्या अतिरिक्त दुसरा मार्ग उरला नाही आपल्याला” कुसुमावती दुःखी होऊन म्हणाली.

“छात्र मोठलीस! विष खाऊन आपली दोघांची सुटका होईल. पण आईचा जीव भोवणांत पडेल त्याची काय वाट?” म्हणत कमलाक्षी आपल्या खोलीत विधून गेली.

त्या दिवशीं संध्याकाळीं विजय तिच्या खोलीत आला व म्हणाला “मरकत देशांत जायची सर्व नयारी झाली आहे. निवायला तूं तयार आहेस ना?”

“मरकत देश व तेथले राजा राणी, हा मंत्राज मी लावला होता. नंतर तुला त्यांच्याशीं आम्हांला कांहीं करून्य नाही. हा सर्व लोटेपणा आवळला नाही हें मला आम्ही आपल्या त्या पडण्या देवळांत जाऊन कळलें. तुझी आई तुझ्या खोलीत आलेली राहता. आतांपर्यंत जें घडलें तें सर्व मी पाहिली. तिच्या तोंडावळ्यावरून मी

विसरा.” कमलाक्षी म्हणाली. तिनें विजयला सर्व खरें तें सांगून टाकलें व बहिणीनें जें सांगितलें तें सर्व लोटे होतें हें देखीक सांगून मोकळी झाली.

विजय म्हणाला “ते सर्व मला कळलें होतें. कारण तुझी बहीण बोलत असतां मी तुझ्या चेहऱ्याकडे पहात होतो. त्यावरून तुझी बहीण कांहीं तरी सोटें मोळत असली,

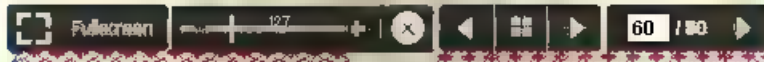
हा मंत्राज मी लावला होता. नंतर तुला त्यांच्याशीं आम्हांला कांहीं करून्य नाही. हा सर्व लोटेपणा आवळला नाही हें मला आम्ही आपल्या त्या पडण्या देवळांत जाऊन कळलें. तुझी आई तुझ्या खोलीत आलेली राहता. आतांपर्यंत जें घडलें तें सर्व मी पाहिली. तिच्या तोंडावळ्यावरून मी

बांदोबा

त्यांना दूर फेंकून देऊं." अशा बरगना करीत दोघे आपल्या निवासस्थानी निघून गेले.

नंतर कंसात महाभाव नांवाच्या माहू ताला बोझाविले व म्हणाला-- "तूं माझा एक स्वाभिमत नोकर आहेस. आज तूं मी सांगितों तें काम उत्तम प्रकारे बजावले पाहिजेस. वधूदेवाचे मुळगे खेड गावांत वाढले आहेत. ते आले आहेत मयुरेला. तूं ते शेंण्यापूर्वीच कुबळन पीठला राज बाळाच्या सिंहाद्वारावर नेऊन उभा कर. ते समोर आल्या बरोबर हत्तीला त्यांच्यावर सोड."

दुसऱ्या दिवशी सकाळी राजाजेवणाणे रंगशळीत सर्व आपापल्या जागी येऊन आसनस्थ झाले आणि बळरायाची आणि कृष्णाची वाट पाहू लागले. कस सिंहासनावर येऊन बसला, त्यानें शुभ वस्त्रे परिधान केलीं होती आणि गळ्यांत मोत्यांचा हार वातळा होता. अजून छत्राखाली तो चंदा सारखा झोमत होता.

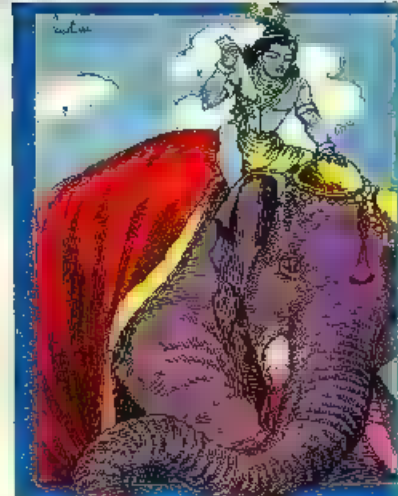
बापू न मुष्टक पच इतीसारखे रंग शालेंत कंसासमो उभे होते. महामात्र माहूत कुबळवपीठ हत्तीवर बसून सिंहाद्वारावर कृष्ण व बळराय दोघांची वाट पहात बसला होता.

बोव्या वेळाले बळराय व कृष्ण येत असलेले त्याका विसले. सर्वे त्यांचे सौंदर्य पाहून कौतुक करीत होते. सिंहासनांत पाऊल टाकतांच बावें बाजू लागली व प्रेक्षकांनीं टाळ्या वाजवून त्यांचे स्वागत केले. त्याच गडबडीत माहूतानें कुबळवपीठला त्यांच्यावर सोडलें.

तें पाहून व क्षणापासि सर्वां मसंग ओळखून कृष्ण बळरायामाला म्हणाला "दावा! आपल्याला ठार करण्यासाठी कंसातें या हत्तीला तयार करून ठेवला

आहे. त्याला स्वतःचा मृत्यु जवळ आहे हे देखील खात्रीनें कळलें असणार." असे म्हणत तो पुढे गेला. तिन्हीन तो मद्योन्मत्त हत्ती आपली सोडवर उचळून व विक्राळ रूप धारण करून पुढें आला. त्याच्या चालण्यानें जमीन हावरीली.

कृष्णानें हत्तीच्या बळाची परीक्षा पाहण्याचें व प्रेक्षकांचें मनोरंजन करण्याचें ठरविलें. त्यानें हत्तीला सोड पुढें करून आवळण्याला वणुं काहीं मोत्साहन दिलें व हत्तीनें सोडेंत धरल्याबरोबर चपळपणानें तो सडिंवरून वर वदला आणि हत्तीच्या दोन्ही सुळ्यांवर उभा राहून हत्तीच्या कुंभस्थलावर पदपद अशा लाथा मारायला सुरवात केली. नंतर तो त्यांच्या पाठीवर वदला आणि सोड धरून खाळीं उतरला. दोन्ही हातांनीं हत्तीच्या पोटावर कृष्णानें सुक्यांचा मारा इतक्या जोरानें सुरू केला कीं हत्ती कळवळून ओरडला. हत्तीनें वळून कृष्णाला धरण्याचा प्रयत्न केला. परंतु कृष्ण त्याच्या बादां खाळून चिमळून त्याच्या शेपटीच्या बाजूला गेला. त्यानें हत्तीची शेपटी धरली. त्याला धरण्यासाठीं हत्ती मगमर फिरव असतां कृष्ण खाळीं पडला व संधी साधून हत्तीनें आपली

सोड कृष्णावर कोरण्यासारखी मारली. कृष्ण स्वतःला सावरून ढमा राहणार इतक्यांत हत्तीनें एक दोन जागीं आपले सुळे धारून कृष्णाला जखमी केले. जातां हत्तीला यत्नसद्दनाका पाठविण्यांत वेळ पाहवजें वरें नाहीं असें ठारवून कृष्णानें त्याच्या सुळ्यांवर जोरानें लाथा मारली. त्या बरोबर त्याचा दांत तुटला. ती दांत नेऊन कृष्णानें हत्तीचे गंढाखळन फोडलें. असंख वेदनेसुळे हत्ती जमिनीवर गडगडा लोटूं लागला. कृष्णानें हत्तीच्या दातानें माहूतानें पण डोकें फोडून त्याला ठार केले.

हत्तीने सुळे मारल्यामुळे कृष्णाच्या अंगातून एक दोन जागी रक्तपवाह सुरू झाला होता. त्याच्या हातांवर हत्तीचा छुळा होता अशा तऱ्हेने त्याचे ते रूप प्रत्येकरा दिसू लागले होते. त्याला पाहून कंसाने चाणूर व मुष्टिक या दोघांना खुपेने कृष्ण-बळरामांचा शेवट करण्यास सांगितले. कृष्णाचे चाणूराशी व बळरामाचे मुष्टिक काशी मळयुद्ध सुरू झाले.

चाणूर व मुष्टिक दोघांना या गोष्टीचा गर्व होता की त्यांच्यावून जास्त नलिष्ठ बलवान जगात दुसरा कोणी नाही. चाणूर

File: 127

127

62 / 80

कृष्णाजवळ जाऊन म्हणाला—“गुराख्याच्या पोरांना जिंकून तू पुष्कळ कीर्ति मिळविली आहेस, नाही का? आज मी आलो आहे तुझ्या समाचारास. पाहतां माझ्या पंज्यातून तू कसा सुटतोस तो.”

ते ऐकून कृष्ण हंसत चाणूराला म्हणाला—“कंसाचा भयंकरा घराच किस्तो आहे तुझ्याचा. तर मग तू येच माझ्याशी पेजा मिटनाचला. फुकट भरबंद बंद कर.”

चाणूर व कृष्ण दोघांचे मल्ल युद्ध सुरू झाले. सभेत जमलेले यादव कृष्णाचे वीरवय व चाणूरचा कमावलेला देह पाहून घाबरले. हांगरासारखा हा राक्षस आणि पोरवय कृष्णाशी त्याचे मल्लयुद्ध, हा न्याय नव्हे....! येथे कोणासारख कधी काय ही गोष्ट खुचत नाही. मल्लयुद्ध बरोबरीच्या पहेलवानांमधेच विनोदार्थ होतो. रागाने हे युद्ध बंद केले पाहिजे व दोघांचा भत्कार केला पाहिजे.”

ते ऐकून कृष्ण म्हणाला “मला याच्याशी मल्लयुद्धची अनावधाने संघर्ष मिळाली आहे. जरा या मूर्खाना काढू तर वे की याच्या बळगता बंद करणारा व याचे सोड फोडणारा दुसरा कोणी या जगात आहे.

मी याची पाठ मळ करून माची घमेव जिरवित. तुम्ही नुसती गंधत घहा. हा चाणूर कुरुष देशाचा राहणारा आहे. किशेक मळाना याने लोळविले आहे. आज मी याला लोळवणार जाई.” असे सांगून तो चाणूराला जाऊन मिळला.

कृष्णाचा चपळपणा व बळ पाहून चाणूरचे डोळे फिरले. त्याला वाटले होते की तितके कृष्णाला पाडणे व ठार पाडणे सोपे नाही हे त्याला छान कळून चुकले होते. स्वतःचा नचाव करीत ओडीत, डकलत, उड्या मारीत, पुढे मागे परस्परांना पेटीत त्यांनी परस्परांना पाडण्याची शिकत केली. कधी परस्परांच्या डोक्याला त्यांचे डोकें आपटे तेथेच टाकण्याचा कडकडाट होई. त्यांनी परस्परांना झुके मारून, नसांनी ओरवाडून, केस ओढून व कधी कधी कटाप्रहार करून परास्त करण्याची शिकत करून पाहिली.

चाणूरने पछिने वेळोवेळी बदलून पाहिले. पण प्रत्येक वेळी तोच कृष्णाच्या पैचांत अडकत गेला. चाणूरची बाजू पडती होत चाललेली पाहून प्रेक्षकांनी टाक्या वाजवायला घुरवात केली. तेव्हा कंसाने चिडून जाऊन सर्वांना गप्प बसायला सांगितले.

कृष्णाने गमती खतर इतका वेळ चाणूराला खेळवून लोकांचे डोळे तनोरंजन केले होते पण कंसाने राग दाखविल्यावर त्याने चाणूरचा शेवट कायचा ठरविला. चाणूर-देखीक आपल्या शेवटच्या घटका मोजू लागला होता. चाणूरचा धीर पूर्णपणे खचला होता, हे पाहून कृष्णाने त्याला धरले व त्याला गरगर फिरवून त्याच्या डोक्यात मुष्टिप्रहार केला. नंतर उडी मारून तो त्याच्या छातीवर चढून बसला आणि डोन्ही मांड्यात त्याची मान आनळडी. न्याबरोबर तो भडमळा रक्त ओकला

इकडे कृष्णाने चाणूराळा यमसुदनाची बाट वाखविली व तिकडे बसामाने मुष्टिकाळा ठार केले. दोघां मज्जांना ठार करून दोघे भिन्नवी वीर रंगशळीत उभे राष्ट्रप्रेक्षकांकडे पाहू लागले. त्याचवेळी कंसाने कृष्णाकडे मूर हट्टीने पाहिले. नेदाने ते पाहिले आणि त्याचे अंग आपाहमस्तक धरारले. त्याच्या तोंडातून शाब्दच उमटेजा.

तोंपथेत देवकीला बाटत होतें की चाणूरच्या व मुष्टिकाच्या हातून कृष्णवल्लभ वान्चनें अवलम्ब. तिची नोकण्याची छातीच होत मळती. पण दोघे विजयवीर समोर

Fullscreen

127

X

◀

⌘

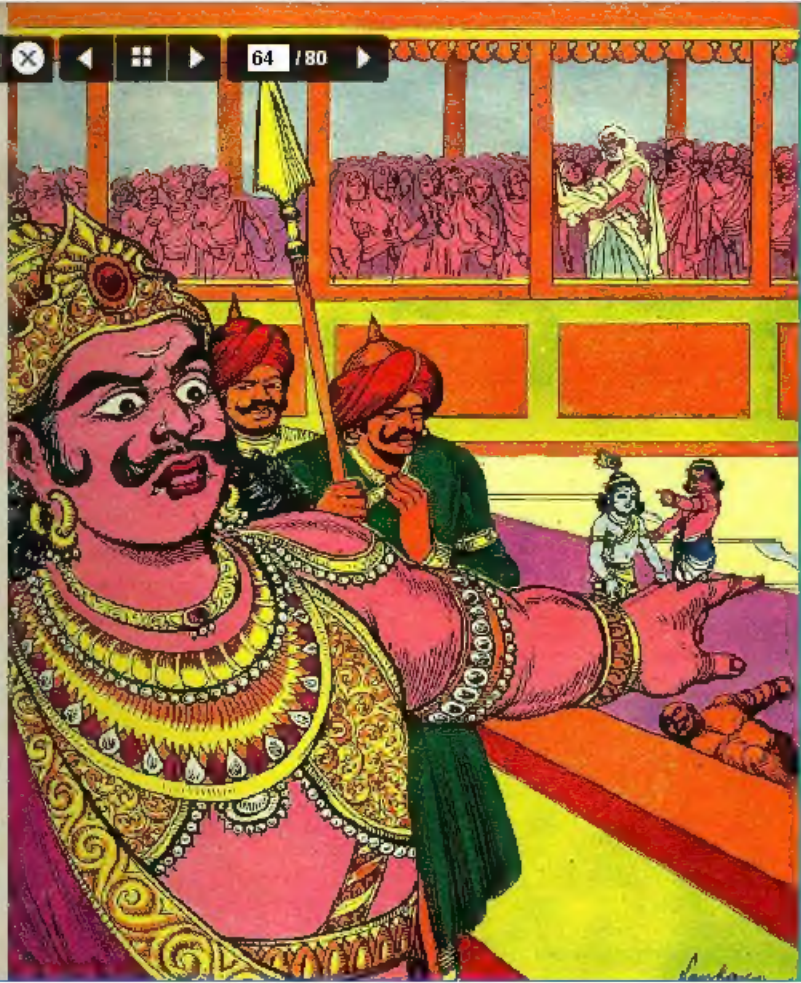
▶

64 / 80

आनंदाने येत असलेले पाहून तिच्या होळधर्त आनंदाष्ट उभे राहाले. वसुदेवाच्या आनंदाळा तर पारावारच नव्हता.

कंसाच्या अंगाळा बरपासून स्त्राल्पयंत भाग सुटला. रामाने त्याचे सर्व अंग भर भर कापत होते. त्याचे डोळे निस्त्राण्यासारखे कारकुंद झाले होते, त्यानें एकदां चारी बाजूक पाहिले आणि आपल्या नोकरांना बोलावून म्हणाला—“आ गवळ्याच्या दोषां मुळांना भरून राजधानीबाहेर टाकून का. नव गवळ्याला वेळ्या टोका आणि इतर सर्व गवळ्यांचीं डोकां उडवा. माझ्या राज्यांत तेथे जेथे म्हणून कोणी गावळी किंवा गवळ्याचा पोर असेल त्याला चोरासारखे भरून बडवून काढा. त्यांचा जमीन जुमला सरकार जमा करा आणि हुद्द वसुदेवाला दंड करा.”

ते ऐकून जो जेथे होता तेथे आवाक उभा राहाला. देवकीला फार वाईट वाटले व ती भीतीनें वेचुद्ध होऊन पडली. कृष्ण त्याच्या वाईटदिलीची ती स्थिति पाहून व त्याचे सर्व मंडुवित्र वयभीत झालेले पाहून तत्काळ कंस उभा होता तिकडे निवाळा. तो क्षणक्ष पामण्या जडन कंसाच्या सिंहा-

सनापत जाऊन पोचला. भीतीने कंसाचा चेहरा पांढरा पडू झाला होता. राजसभेत बसलेल्या लोकांना कळले देखील नाही. एका क्षणापूर्वी तो आखाण्यांत उभा होता व दुसऱ्या क्षणांत तो कंसाच्या निहासना-जवळ उभा होता.

नंतर कृष्णाने कंसाच्या हात घेऊन खाली पाडले व त्याचा शुक्रुट लाथेने गिरकावून दिला. त्याच्या गळ्यांतले मोती तुटून जमिनीवर पसरले. कृष्णाने कंसाचे केस घेऊन त्याचे ठोकें हळबिले आणि त्याला उताणा पाडून तो त्याच्या छातीवर बसला. कृष्ण हातवळ आणि निस्सहाय होऊन कृष्णाच्या दयेची जणुं काही भीक भागत होता. त्याच्या गळ्यांतला हार तुटला होता. त्याच्या नाकातोंडातून रक्त वाहू लागले होते. दोळे बाहेर निघाले होते. कृष्णाने

त्या स्थितीत कंसाला पायऱ्यावरून खाली ढकलले. कंसाचा केवढा मोठा दशारा होता. पण आज तो एका किड्यासारखा मरून जमिनीवर कोळत होता.

त्याच वेळी बलरामाने कंसाचा भाऊ सुनाम घाला सिंहासारखी गर्जना करून ठार केले.

कृष्णाने त्या रक्तरेनित हातांनीच बसुदेवाला पाय घेऊन नमस्कार केला. बसुदेवाने त्याला पोटाशी बसून आशीर्वाद दिला. नंतर कृष्णाने डेक्कीला चमत्कार केला. तिने पण त्याला आशीर्वाद दिला. नंतर कृष्णाने उग्रसेन इत्यादी बूड वडिलांना नमस्कार केला व त्यांचे आशीर्वाद मिळविले. सर्वांना जायला सांगून बलरामा-बरोबर कृष्ण आपल्या वडिलांच्या घरी निघून गेला.

अरण्यापुराण

[१४]

वलदेव जमिनीवर पडून स्तोकत व कण्ठत होता. प्रभानागून प्रथम सर्व विचारीत होते. झाडावर चढल्यामुळे त्याच्या हाता-पायांना छान स्वरचटले होते. तोंडातून सरल शब्दपण उमटत नव्हता.

मौवलीने विचार केला की जोंपर्यंत नलदेवच्या या गोष्टी चालू राहतील तोंपर्यंत मेसुबावर नवर ठेवणारांचे लक्ष तिथ्यावर राखणार नाही. नंतर तो शोपडीच्या खिडकीजवळ पोचला तेव्हा त्याला कोणीतरी पाय चाटीत असल्याचा भास झाला.

“तू का आई? इकडे काय करते आहेस?” त्याने विचारले.

“जंगलात मुलांचे गाणे ऐकू आले आणि मी निघून आले. बरे, पण मी आले

आहे, तुला अंगावर दूध पाजणाऱ्या आईला पहायचे आहे मला.” लांडगीण म्हणाली.

“तिचे हातपाय चांबूत तिला ठार करण्याचा नेत होता या दुष्टांचा. मी तिला सोडविले. तो व तिचा नवरा दोघे रानाच्या वाटेने निघून जातील.” मौवली म्हणाला.

“मी जाईन बरोबर. वय झाले असले तरी दांत झावूत आहेत माझे.” असे म्हणत लांडगीण उभी राहाली आणि आंत काळोखांत पाहू लागली.

मौवली पुन्हा आत गेला. म्हणाला—

“या वेळी सर्व वलदेवच्या समोवती घोलका करून त्याच्या गप्पा ऐकण्यांत गर्क झाले

आहेत. नंतर ते इकडे विस्तव घेऊन येतील आणि या शोपडीला जाग लावतील.”

"मी आपल्या पत्न्याला विचारलं आहे, खान्हीबारा येथून तीस मैकावर आहे, तेथे इंग्रज आहेत." मेस्सुवा म्हणाली.

"ते कोणत्या जातीचे आहेत?" मौवलीने विचारलं.

"मला नाही माहीत. त्यांचे सर्व देशावर राज्य आहे. आपण रात्रीच्या रात्री निवून गेलो आणि त्यांच्या वस्तीत पोचलो तर जीव नांचेऊ." मेस्सुवा म्हणाली.

"तर मग दोघे उठा आणि पळ. आज रात्री कोणी मनुष्य गांवाच्या बाहेर पडू शकणार नाही." मौवली म्हणाला.

मेस्सुवाचा नवरा उकीडवा वसून कोपडीच्या एका कोपण्यांत लपू लागला.

"अरे, हे पुरलेले पैसे बरोबर नाही नेतां यायचे आपल्याला." मेस्सुवा म्हणाली. मेस्सुवाचा नवरा मौवलीकडे पाहून म्हणाला—"एक बोडा निकत व्यायला पुरेल हा पैसा. एका साक्षाभरात गांवाचे येतील आपला पाठळग करायला."

"मी येथून त्यांना जाऊ देईपर्यंत त्यांच्यापैकी एकजण देखील तुझ्या वाटेला येणार नाही. तू म्हणतोस तसा बोडा घेतां आला तर चांगलेच." मौवली म्हणाला.

मेस्सुवाचा नवरा सर्व रुपये काढून वेऊन उठला. त्याने ते रुपये कमरेला खोचले. मौवलीने मेस्सुवाला उचळून खिडकीबाहेर पोचविले. बाहेरचा थंडगार वारा लागल्यावर तिला हुशारी वाटली.

"खान्हीबाराची घाट तुम्हांला माहीत आहे का?" मौवलीने विचारलं. मेस्सुवा व तिचा नवरा शेतांनीं मुंडीं दखून होकार दिला.

"तरमग तुम्हांला कसलीच भीति नाही. निघा, चला. तुम्हांला तुमच्या मार्गे पुढे व आजूबाजूला थोडे संगीत म्हणजे कांडग्यांचे

चोखोबा:

ओरडणें ऐकू येईल. तरी शिण्यांचे कारण नाही." मौवली म्हणाला.

"हे सर्व दुष्ट आम्हांला जाळणार नाहीत, ही भीति आम्हांला नसती तर आम्ही या मच्चरात्रीच्या वेळीं गांवाबाहेर पाऊल टाकलं असतं का? मनुष्यांच्या हातीं रानटी जनावरांसारखें मरण्यापेक्षा रानटी जनावरांच्या हातीं मरण आलं तरी परबडेल आम्हांला." मेस्सुवाचा नवरा म्हणाला.

"मी सांगितलं ना तुला की जंगलांत तुझ्या वाटेला कोणी येणार नाही. तुम्ही दोघे खान्हीबारा येथेपर्यंत पुनंचे रक्षण होईल. मनुष्य किंवा पशु दोघांपैकी एकाची हि भीति मनांत बाळगण्याचे कारण नाही." मौवली ठासून म्हणाला.

मेस्सुवा मौवलीच्या पायाला चिकटून बसली. मौवलीच्या सर्वांगांत आनंदाची एक लहर चालू झाली. त्याने तिला मेमानें व हल्लारपणानें उठविलें. मेस्सुवानें त्याला पोटाशी धट्ट धरलें आणि त्याच्या डोक्यावर हात फिरवून आशीर्वाद दिला.

तिच्या नवऱ्याने आपल्या शेतांकडे पाहिलें. "आम्ही इंग्रजांना भेटून त्यांच्याकडे गान्धारणें नेलें आणि ब्राह्मण व बखदेव

दोघांवर खटला चालवाला तर गांवचें विचालेंच निघेऊ. गाझ्या शेतांतल्या पिकांवर व माझ्या म्हशींच्या दुधावर दुप्पट प्राप्ती होणार नाही का?"

मौवली म्हणाला—"पुढल्या हिवाळ्यांत येऊन पहा, येथें काय उरलें आहे तें?" ते जंगलाकडे निघाले. कांडगीण आईने पुढें उडी मारली. "यांच्याबरोबर जा. सर्व जंगलांत सांग की प्रांण्यांवर कोणत्याहि प्रकारचें संकट येतां काय नये. जरूर पडली तर हांक मार. काळ्या बाघाला पण मदतीला बोलाव." मौवली कांडगीण आईला म्हणाला.

लांडम्यांची एक आरोली विवेसारली सर्व जंगलाला जणुं काहीं मेदून गेली. ती शांत पण झाली. मेसुबाचा नवरा वचकला आणि बराच्या बाटेनें उलटा पळू लागला.

“मीच पुढें....तकतें का सांगितलें की मोर्देसें संगीत ऐकूं वेईळ म्हणून. खाऱ्ही हारापर्यंत संगीत ऐकूं येत राहीळ. आचा अर्थ असा की जंगलांत तुला भीति नाही.” मौवली म्हणाला.

मेसुबानें आपल्या मनुष्याला पुढें बलायला दकलेलें. त्याच्याबरोबर लांडगीण आई पण जंगलांत अदृश्य झाली. इतक्यांत काळा वाघ मौवलीच्या पायांजवळ आला.

“चौथे भाऊ कोठें आहेत ! आज राव-भर कोणाला गांवानाहेर पडूं देऊ नका.” मौवली म्हणाला.

“मी एकटा हें काम करावला पुरणार नाही का ?” काळ्या वाघानें विचारलें.

“गप्पा अजून पाळू आहेत. बळदेवनें आतांपर्यंत कित्येक कभोलकल्पित गोष्टी सांगितल्या असतील. ते झोपडीजवळ वेळून तिला आग लावायला उतावळे झाळे आहेत. ते येतील तेव्हां त्यांना जेथे काय प्वाळलेल ! रिकामें झोपडें ! कस “हः हः हः हा !” मौवली मोठ्यानें हंसला.

“ते येतील तेव्हां मला आंत राहूं दे ना. पाहूं तर दे कीं गाझे पाच बांधायला कोण धवतो तें.” म्हणत काळा वाघ झोपडींत शिरला आणि त्यानें खाटेवर ताणून बिली. त्यानें मौवलीला पण जवळ बसायला सांगितलें. पण कोणी मनुष्यानें त्याला न पाहिलेलेच रें जसें मौवलीला वाटत होतें. [पुढील गोष्ट पुढील अंकी]

६८. व्हिक्टोरिया धवधवा

“मि-जोअ-तुन” (धूर सुद्धां बोलतो) वा नावाचा धवधवा व्होरेविया (आदिका) मध्ये आहे याची अंकी एक वेळ न वंकी १९५५ ते १९७२ मध्ये आहे.

